

# BRIEVEN VAN OMA

Hoe mijn ouders en grootouders de Tweede Wereldoorlog  
(en de moeilijke tijd daarna) doorkwamen.

Een ware familiegeschiedenis  
uit de jaren 1938-1952.

door

Jacob Arie de Raadt. (geb. 1942)

DEEL III

GRASSROOTS CONSULTING SERVICES,  
Osoyoos, British Columbia, Canada.

All rights reserved. The moral right of the author has been asserted. The use of any part of this publication, reproduced, transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, or stored in a retrieval form, without the prior written consent of the publisher is an infringement of the copyright law.

Legal stuff.....

Canadian Cataloguing in Publication Data

De Raadt, Jacob, Arie, 1942 –

Brieven van Oma: Hoe mijn ouders en grootouders de Tweede Wereldoorlog (en de moeilijke tijd daarna) doorkwamen – Een ware familiegeschiedenis uit de jaren 1938-1952. / “Letters from Oma: How my parents and grandparents came through World War II (and the difficult time after that) – A true family history from the years 1938-1952” / Jacob Arie de Raadt – 1st ed.

Ter nagedachtenis aan mijn Vader's Moeder,  
Wilhelmina Hendrica de Raadt - van der Wart.



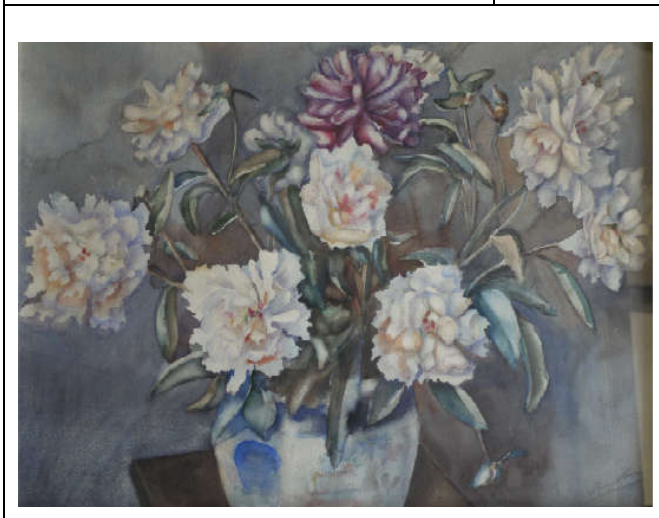
**Grassroots Consulting Services,  
8921 – 122<sup>nd</sup> Avenue, RR # 2,  
Osoyoos, B.C. V0H 1V2 Canada.  
[jacoblydia1@gmail.com](mailto:jacoblydia1@gmail.com)**

**Printed in Canada.**

**(De nummers van brieven en voetnoten zijn doorlopend van Deel I naar Delen II, III en IV.)**



(Ik moet iets vertellen over drie kleine schilderwerken die bij ons in huis hingen, die ik thans nog elke dag be- kijk. Links is een interieur in pot- lood op papier, door de kunstenaar aan mijn ouders gegeven met hun verloving op Kerstdag 1939. Daar- naast is een aquarel op grof papier, getiteld „Doelhofje, Schiedam ‘41”, door de kunstenaar aan mijn ouders gegeven met hun huwelijk in Febru- ari 1942. Daaronder is een grotere aquarel van bloemen in een vaas, aan Moeder geven met een verjaard- dag(?) De kunstenaar, wist ik als kind wel, was Bas van der Smit, een „neef” van Moeder, zoon van Oma Siebel’s zuster Toos. Pas veel later



in Canada hoorde ik van tante Coks het tragisch verhaal van de familie van der Smit. Na het bombardement werd Bas (toen 25 jaar oud) door de Gemeente gevraagd om een serie tekeningen te maken van alles wat in puin lag. Dié werken zijn in het Rotterdams Archief. Daar- ná werd hij bekend voor een verscheidenheid van media, o.a. kunst aan gebouwen, in een abstracte stijl die in zijn vroege werken (zoals deze drie) niet bestaat. Hij gaf les een paar jaar kunstles en stierf in 1996 in Frankrijk, waar hij in 1983 al naar toe emigreerde. Zijn broer Petrus (Peter), en hun ouders stierven beide in het verzet, beschreven op de website van Kamp Vught, dat ik hier nu in kor- te trekken opsom: Peter, in 1913 in Rotterdam

geboren, had toen de oorlog begon een muzikwinkler in Terneuzen. Hij was een jeugdstormleider van de N.S.B. en was ook bij de padvinderij, waardoor hij bij het verzet kwam. Aan het eind van 1942 ging hij van Zeeuws-Vlaanderen terug naar Rotterdam en had er een drukkerij, waar hij het communistische blad „De Waarheid” drukte, maar ook het illegale dagblad „Trouw.” Hij verzamelde wapens voor de ondergrondse, maar sloot zich niet aan bij de landelijke verzetsbeweging. In Mei of Junie 1944 begon de Sicherheitsdienst (door een buurvrouw van de drukkerij) hem te zoeken. Eerst zei een knechtje dat hij in Amsterdam was, en in de nacht van 15/16 Juni 1944 viel de SD bij zijn ouderlijk huis binnen, waar een joodse man ontdekt werd, en het echtpaar, hun dochter en de jood gearresteerd werden, naar Rotterdam vervoerd en de volgende dag al naar kamp Vught. Petrus was eigenlijk in Den Haag, en met een smoesje werd hij verraden door naar een wapendropping op 16 Juni te gaan bij Helvoirt. Daar werd hij dié dag gepakt, nadat van zijn mede-verzetstrijders al doodgeschoten waren, naar Kamp Vught vervoerd en daar verhoord en gemarteld; op 29 Juli werd hij gefusilleerd. Zijn zus zag Peter daar nog, zij werd op 3 Augustus vrijgelaten; de ouders werden later naar Duitsland getransporteerd en stierven daar in een kamp.

## XCII

Lieve Saar,

Gouda, Dinsdagmorgen. (November 1947?)

Ziehier het broekje. 'k Had eigenlijk een lapje mede moeten nemen voor de rafel, maar heb 't maar met bruine wol gedaan. Je hebt 't allicht gauw nodig. 't Is niet hoor, omdat ik zoveel van 't kind hou, zoals je zoo gekscherend zei, maar omdat ik nog weet als mijn schoonmoe<sup>300</sup> eens kwam en ook voor mij wel eens een stukje kleeding medenam, en dat voor mij in orde bracht, ik de koning te rijk was.

Er is zooveel en alles is vergankelijk, daarom is er zooveel te repareren. 't Was Zaterdagavond echt prettig bij jelui, we zaten rustigjes.

Nu hoor, tot ziens, 't beste met je kroost.

Je liefh. Moeder.

P.S. Je hoeft me niet te bedanken; 'k deed 't graag.

## XCIII

Lieve Theo,

Dinsdagmorgen (dezelfde datum als XCI?)<sup>301</sup>

Ook jij krijgt een briefje, niet Saar alleen. Ik schreef Saar we waren Zaterdagavond prettig, rustigjes bij jelui. Maar lieve jongen, 't viel me op dat je tegen die goeie Saar kort was. Dat trof mij en wil je daar even over spreken, net als een moeder doet. Niets werkt er op de vrouw verdrietiger als dat de man zoo kort is, je zei zoo kortaf tegen haar („Saar wees kalm”) en de heele bubs sprak. Ze is jong en enthousiast, en dat in 't bijzijn van anderen. Ze zei daar niets op en ook toen je zoo uitvoer tegen Bep Baas<sup>302</sup>. Jongen, dat meisje is goed voor Saar en zelf moet ze 't weer goed maken. Waardeer 't meisje. Een vrouw heeft in haar huishouding zoovele nare dingen en als er dan iemand goed voor je is, doet 't zoo goed. Ik schrijf uit ondervinding.

Vader is heel kort en heeft nu weer een periode zoodat ik wel een denk waar leef ik voor maar bij ieder goed woord leef je weer op. Je zult wel denken 't is moeder weer. Maar ik kan 't nog doen. Menselijkerwijs sta je nog voor 't leven en ik word oud. Ik sta er heusch van verwonderd hoe zij zich aanpast in haar huwelijk, alles zag er keurig uit. Ze kookt, bakt en braait en dan nog vrolijk. Onderschat niet deze tijd van weinig hulp en daarbij haar gastvrijheid en woeelige gezonde kinderen en daarbij nog een korte man (of is het van beide kanten?)

Strijd er tegen, 't is zoo vreeselijk en 't verwijderd en verhard van elkaar. Denk niet te veel aan je eigen narigheid want de huishouding is idem ditto en daarbij: „God's vriendelijk aangezigt, Geeft vrolijkheid en licht, Voor alle oprechte harten, enz.”<sup>303</sup> Ds. Kirfe zou zeggen: „Daar blijft men jong van.” Schakel je over, dat kon je thuis zoo goed en neem alles niet te zwaar op en bid erom.

't Is ook goed voor de kinderen, want 't gaat hart tegen hart en men heeft aan z'n Vader zoo graag een prettige gedachte. Die heb ik ook altijd gehad en nog. En dan wordt Saar ook zoo. Een goed voorbeeld doet goed volgen. Laat 't bij alles wezen: „Mijn vader is mijn beste vriend, Hij noemt mij steeds zijn lieve kind, 'k Ontzie hem zonder bang te wezen. Dan ga ik hupp'len aan

<sup>300</sup> Overgrootmoeder de Raadt was al in 1923 overleden. Beide Oma de Raadt en Oma Siebel maakten kleren.

<sup>301</sup> Datum van brief onbekend. Ik weet ook helemaal niet waarover de onenigheid (?) tussen mijn ouders ging.

<sup>302</sup> Bep Kurzbach, pleegdochter van de fam. Baas (Hazeveld), als Oost-Duits oorlogsvluchtelingetje en vriendin van Moeder; had tot in haar oudere jaren nog contact met tante Thil Schoo. Na ons vertrek in 1952 trouwde ze met de heer Altona, en ze woonden jaren lang in de Zaalbergstraat en hadden een dochter.

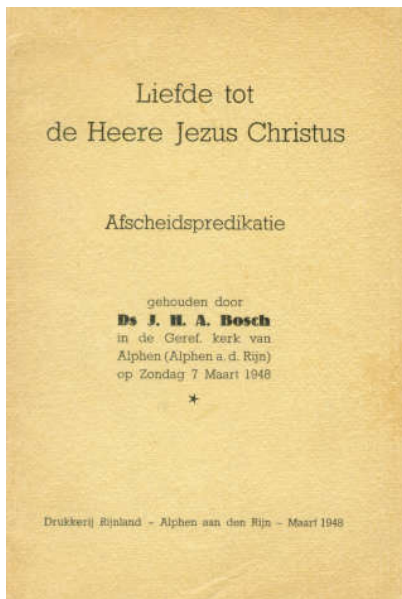
<sup>303</sup> Psalm 97 vers 7. Maar Oma maakt „Geeft” van „Heeft”. In Afrikaans had Totius vóór 1937 het vertaald met: „Gods vriend'like^aangesig straal vrolikheid en lig deur duisternis en smarte vir alle^opregte harte. Ook goed!



zijn zij, Ook dan vermaant en leert hij mij, Er kan geen beter Vader wezen.”<sup>304</sup>

Ik wou je dat nog even schrijven. 't Is niet dat ik je dat nog eens zeggen wil en heb ik 't mis, vergeef mij. Maar ik dacht aan je kort spreken tegen Saar en ik ben ook vrouw, en heb er altijd veel verdriet over gehad, alhoewel ik Vader liefhad. Maar niemand weet van dit schrijven iets af, dus 't blijft onder ons en verscheur dan maar dit schrijven. Maar nu eindig ik want moet naar de keuken. 'k Zeg nog eens heb ik 't mis, verscheur dan dit briefje en vergeef mij dat ik dat van je denk.

Je zoo liefhebbende Moeder.



#### XCIV

Op Zondag 7 Maart 1948 hield Ds. J.H.A. Bosch zijn laatste preek bij de Gereformeerde kerk van Alphen. Hij was het bij wie Vader op catechisatie was gegaan, en onder wiens toezicht hij belijdenis had afgelegd. Deze dominee was geliefd in de gemeente, ook bij mijn ouders. Na 21 jaar ging hij terug naar Daarle, dichtbij Veenendaal waar hij vandaan gekomen was. Zijn afscheidstekst was 1 Korintiërs 16:22 - „Indien iemand de Heere Jezus Christus niet liefheeft, die zij een vervloeking : Maranatha !” Deze preek werd gedrukt en verspreid, en in Vader's boekje zijn sommige stukjes aangestipt die bewijzen dat deze vermaning ernstig opgenomen werd door mijn ouders. In die tijd was de Gereformeerde kerk van Oudshoorn (die later Alphen-Noord heette) ook vacant. Ik kan dominee Bosch niet voor de geest halen, maar hij woonde tegenover het Hazeveld. De andere predikant (dominee Mulder) kan ik wel herinneren, hij kwam eens op huisbezoek met een ouderling, we za-

ten in de voorkamer. Dominee W. Wijma kwam toen naar Alphen (pastorie in de Raadhuisstraat) en dominee W. Tom (Vader's neef) kwam in 1949 naar Oudshoorn (pastorie in de Hoofdstraat).

#### XCV



305



306

<sup>304</sup> Dichter: Hiëronymus van Alphen (1746-1803) in zijn „Kleine Gedichten voor Kinderen.”



307



308



309



310



311



312

<sup>305</sup> Moeder's verjaardag – 5 Mei 1948. V.l.n.r. Jacob de Raadt, Opa Siebel, Oma Siebel, Sara de Raadt met Arie de Raadt, Theo de Raadt, Nelly Siebel, Bas Siebel, Coby Mulder, Oma de Raadt. Nam Opa de Raadt de foto, of Jenny Siebel? Dit is misschien een Mercedes van oom Bas (uit Naarden), want er staat een GZ nummer op de auto. Op fotos van Juli 1948 heeft Opa Siebel nog een Hupmobile, kort daarna kocht hij zijn eerste Mercedes.

<sup>306</sup> Foto van Vader bij zijn werk – als kantoormachinemonteur. Het was een mooie moderne open fabrieksluitleg, dichtbij de trap Hij werkte aan een dictaphone, staat er in zijn handschrift bij in de fotoalbum.

<sup>307</sup> Arie en ik met een buurmeisje, in de lente van 1948, voor van Dijkstraat 13. Restauratie is duidelijk zichtbaar, waar nieuwe bakstenen waren ingemetseld wegens de bomschade.

<sup>308</sup> De kleuterschool in de St. Jorisstraat, Juli 1948. Arie en ik zitten vooraan in het midden, Jaap Streefkerk aan mijn rechterkant. Daarboven de twee dochters van ds. Wijma, Ineke en Helma, die pas nieuw waren in Alphen. Juffrouw P. van Wijk was het schoolhoofd, maar op deze foto zit juffrouw de Wind aan de linkerkant.

<sup>309</sup> In het „zitbad” dat uit Gouda kwam, achter ons huis – Juli 1948, en men kan ook zien dat we een put hadden.

<sup>310</sup> 3 Foto's van Juli 1948: Links bij het Raadhuis, midden by de herten in het Bosspark, en rechts bij het Hazeveld.

<sup>311</sup> Katwijk, Augustus 1948. Met die vakantie liepen we eens naar waar de Oude Rijn bij de Noordzee uitmondt.





313



314



315

## XCVI

(Omdat ik - naar zeggen - thuis zo veel ruzie had met mijn broer Arie, werd ik heel vroeg naar een „bewaarschool” gestuurd. Ik was op drie zulke „schooltjes”: Eerst een poosje in een (evangelieatie)zaaltje bij de hoek van de Aarkade en de Van Mandersloosstraat; daarna een korte tijd bij de Nutskleuterschool. Daarheen nam Moeder mij elke dag met de fiets, over de „Brug der Zuchten”.<sup>316</sup> Toen was ik twee jaar lang bij de Juliana Kleuterschool in de St. Jorisstraat, het laatste jaar samen met Arie. Daar konden en mochten we naar toe lopen, al was het langs de hoofdstraat aan de Hoge Zijde, voorbij het Postkantoor, de Hervormde kerk en St. Joseph. In 1948/49 was ik op „het lesje”<sup>317</sup> bij juffrouw Belgraver van de Oranjeschool.)



(September 1948. Gouden Jubileum van Koningin Wilhelmina, feest bij het IJclubgebouw, met de Juliana-kleuterschool van juffrouw van Wijk - in het midden, in wit. Arie en ik staan allebei *ergens* op deze foto; iedereen kreeg toen een „gouden” medalje. Een dag of wat later was er een vuurwerkvertoning, en mijn ouders (en veel anderen) moesten hun hysterische kroost huilend naar huis nemen. Ik kan nog altijd niet aan vuurwerk- of vliegtuiglawaai wennen.)

<sup>312</sup> Met Opa's verjaardag in 1948, op de promenade van Noordwijk. Oma Siebel nam de foto van de Hupmobile!

<sup>313</sup> Met tante Mien in de voortuin van het huis in Gouda, met een buurmeisje. Vader zit achter het raam.

<sup>314</sup> In het Bosspark met tante Dien van der Molen uit De Bilt, die op bezoek kwam met haar twee jochies.

<sup>315</sup> Een dagje in Blijdorp Diergaarde, Rotterdam, met oom Aart en tante Elly, en tante Nelleke. September 1948.

<sup>316</sup> Dit was een uniek vervoerprobleem in Alphen, in de vroegere Brugstraat die na de oorlog Pieter Doelmanstraat genoemd werd, naar een verzetstrijder. Toen een nieuwe brug al bijna goedgekeurd was, werd een zilveren lepel-tje aangeboden door een juwelier, en het **plaatje** is van dat advertentieblaadje - uit Moeder's plakboek natuurlijk!

<sup>317</sup> Iedereen moest op 1 September 6 jaar oud zijn om naar de Lagere School te kunnen gaan, en ik werd pas 6 op 27 November 1948. Met een verjaardag van 24 October had Arie twee jaar later hetzelfde probleem.

Lieve Theo en Saar,

Even wil ik terugkomen op 't telefoon gesprek wat ik met Theo had<sup>318</sup> j.l. Vrijdag meen ik. 'k Heb de lap manchester in mijn bezit. 't Is een lap van 7.10 meter à f 4.62 de meter = f 32.80 - 25 punten<sup>319</sup>. De pantalon neem ik voor mijne rekening; die krijg je voor je verjaring, en daar Va-der vandaag naar Rotterdam is vraagt hij de prijs voor je + voor 't maken van 't jasje. Bij zoo'n costume word geen vest gedragen maar met opstikzakken en 2 rijen knopen. Jongen, je vind 't misschien niet leuk dat Moe zich met 't costume bemoeit, daar je zelf mans genoeg bent en een vrouw hebt, maar 't is toch nog een tijd dat je elkaar helpen moet. Dat bruine costume dat je nu draagt dient eens grondig onderhanden genomen te worden. 't Is nog niet op en bij leven en



320

wel-zijn van 't voorjaar moet je weer zonder jas lopen. Weet je wel dat Mijnheer v/d Velde altijd zulke pakken droeg en als je dan altijd er een wit boord uit laat komen met een geschoren gezicht en goed gepoetste laarzen ben je netjes. Een Va-der gaat voor in een gezin, kinderen komen van-zelf.

Zal je mij de punten beslist medebrengen. Als je komt, informeer jij dan eens te Alfen hoeveel 't zal moeten kosten en hoelang 't duurt, dan stellen we dat tegenover elkaar? Koop vooral geen punten, leen ze desnoods als je er niet meer hebt. In October komen er weer nieuwe. Ik kan

je niet geven daar Vader een costume nodig heeft en 't al in bewerking is. Vraag of vulling en voering er is bij inbegrepen?

Gelukkig dat Aartje weer wat opknapt en 't zich niet herhaald heeft.<sup>321</sup> Hooren we nog iets ook over je komst? We kregen vandaag een lieve brief van de kinderen uit Afrika. Ze maken het Gode zij dank goed. Wij gelukkig ook. 't Word alweer najaar, maar mijn warme kousen zijn klaar. Die oude haard heb ik in de keuken laten zetten, die in de achterkamer stond<sup>322</sup>. Hij was oud maar deed hem niet weg. Je kunt mij wel afbetalen, langzaam aan.

Dag hoor, 't beste. Niemand vertellen.

Allen de groeten, Moe.

## XCVIII

Lieve Theo,

Gouda, 20 October '48.

Alvorens ik even met je praten wil, zal ik je even laten weten dat Vader en ik ter eere van Aartje's verjaring Zaterdag in de namiddag naar jelui toe hoopt te komen. Dan is de a.s. jubilaris nog niet te bed en kunnen wij hem nog feliciteeren. 1ste kunnen we dan nog wat bij elkaar rustig

<sup>318</sup> Waarschijnlijk via eern van de telefoons bij Samsom. Wij hadden immers geen telefoon thuis.

<sup>319</sup> Textiel was in Nederland nog „op de bon” met distributiekaarten. Men kon die dingen wel kopen of ruilen.

<sup>320</sup> In October 1948 ging Vader met opa en zijn zwagers voor een dagje naar Nationaal Park „de Hooge Veluwe”.

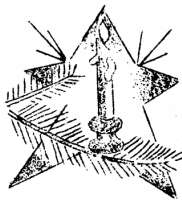
<sup>321</sup> Een van de kinderziekten, kinkhoest of mazelen? Ik denk dat we ze allemaal hadden...

<sup>322</sup> Bij de Burgvlietkade 52. Ik herinner me dat die oude vierkante kachel later naar Alphen aan den Rijn kwam.

zitten praten en ten 2e daar hij toch Zondag verjaart zou er voor Vader niets van komen, dus neem het voor lief.

Daar gaat'ie dan. Na Gerrit's verjaring ik meen Vrijdagavond word hij opgebeld door de Commissie van Beheer, of als hij orgeldienst heeft op den dag van Heilig Avondmaal iemand als replacement te stellen voor als hij aan de tafel gaat niet hoeft te staaren en weg behoeft te loopen, alvorens de tafel geëindigd is om 't orgel te bedienen.<sup>323</sup> Nu zijn er 3 organisten, vind jij dat mahem zoeken? 'k Vind 't eerbied en daar God een God van orde is, moet dat ook met orde geschieden. Vader en Ger zijn zeer verontwaardigd en Ger gaat van de veronderstelling uit dat ze hem zoeken. Dat is kwaaddenkendheid en dat word daar Vader gevoed met groote woorden.

Van boosheid heeft hij van 't Heilig Avondmaal geen gebruik gemaakt en is hij voor 't orgel blijven zitten. Hij speelt ééns in de drie weken en kan niet verdragen dat Poot een van die diensten waarneemt. Toevallig naar beurt zouden Mien en hij gisteravond huisbezoek krijgen, maar hij weigert de broeders te ontvangen. Hij is zoo obstinaat daarover, dat ik 't nu niet meer weet en onwillekeurig komt 't gesprek daarop a.s. Zaterdagavond als we bij jelui zijn. 't Maakt me zoo droevig, vooral nu we toch niet meer bij de Gereformeerde Kerk hooren en ik hem steeds al zeg: „Ga eens met je dominee praten, dat is een waardig mensch en heeft die er zelf hinder van als jij van de Tafel wegloopt om 't orgel te bedienen en word het je aangezegd bij monde van de Commissie van Beheer.”



### JEUGD-AVONDBIJEENKOMST

ter voorbereiding van het KERSTFEEST,  
uitgaande van de GEREFORMEERDE JEUGDCENTRALE  
op 24 December 1947 des n.m. 8 uur  
in de Geref. Kerk, Turfmarkt, GOUDA

Medewerkenden:

Leider en Kerstoverdenking: Ds. W. van Dijk.  
Schriftlezing: Jan Polet.  
Declamatie: Joke van Wijk.  
Jeugdkoor: Meisjes en jongens van de J.M.V.  
en K.V.  
Orgel: G. de Raadt.

(Gelieve het programma NAUWGEZET TE VOLGEN, daar geen aankondiging plaats vindt en gewijde stilte te bewaren gedurende de geheele bijeenkomst.)

1. Inleidend Orgelspel. (Na het inl. Orgelspel wordt, op 't moment dat de drie eerstgenoemde medewerkers binnentreden, gezongen:)

324

Maar dat eeuwige kwaaddenken zo zegt Vader, 'k zal nu met grofgeschut beginnen want o, als ze aan mijn jongen komen. 't Was gisteren heel bedroefd. Moeten we dat verdriet weer krijgen? Ik ben nog Gereformeerd in hart en nieren en kan niet hebben dat ze zich zoo verzetten. En dan Vader! Is Gerrit niet mans genoeg als man van 40 jaar<sup>325</sup> achter z'n Vader te staan? Hij kan toch ordelijk gaan spreken en vragen wat de rede is dan zoo verstoord te zijn. Vader bederft 't. Heeft hij met de

orgelkwesitie ook niet te veel opgestreden? 't Is net of Gerrit niet durft. Ze zullen hem minachten. En Vader hoort niet eens meer bij de Kerk.<sup>326</sup>

Ik droom veel en gisteren droomde ik dat ik zong die psalm

„Ik zal gerust in vrede slapen,  
En liggen ongestoord ter neer,  
Want Gij, Gij zijt mijn schild en wapen,  
Schoon 't onheil ook voor mij geschapen,  
Zult Gij doen zeker wonen, Heer.”<sup>327</sup>

<sup>323</sup> Was dit misschien het begin van de kwestie tussen Oom Gerrit en de Gereformeerde Kerk van Gouda? Ik weet niet of dit conflict toen wel opgelost is geworden. Oom Gerrit werd in October 1950 schuldig bevonden op een zedenmisdrijf, met een vonnis van één jaar. Na zijn vrijlating werd hij doodeenvouding niet meer gevraagd om te spelen. Dat begon toen zijn lange brievenstrijd die jaren later beëindigd werd toen hij zijn lidmaatschap opvroeg.

<sup>324</sup> Een deel van het programma van een Kerstdienst in 1947, toen er blijkbaar nog geen vuiltje aan de lucht was. Na zijn tijd in Scheveningen (1945-1946) was hij weer als organist aanvaard, samen met anderen. Misschien zat er toen ook al wel veel meer achter. In de dertiger jaren verzorgde oom Gerrit en mijn Vader (m.a.w. de Goudsche Radio-Industrie) weleens de geluidsversterking in de St. Jan voor grote vergaderingen.

<sup>325</sup> Oom Gerrit was toen pas 41 geworden!

<sup>326</sup> Was het misschien een eerdere orgelkwesitie waardoor Opa zijn lidmaatschap van de Gereformeerde Kerk Gouda beëindigde? Of iets wat al sleepte van 1935, zijn steun voor burgemeester James, of van de oorlogstijd?



'k Zag gisterenavond tegen de avond op, en vertelde dat ik dat psalmvers droomende zong, en daar was Vader door vertederd en nu weet je, waarom ik je dit alles heb geschreven dat je ook malsch eroover zal spreken en mij zult helpen. Maar laat niets merken van mijn schrijven.<sup>328</sup>

Ik spreek geen kwaad maar vind zoiets zoo heel naar en kan Gode niet welbehagelijk zijn. Als Vader er niet over spreekt gooi dan een vischje uit want dat moet opgeruimd.

Met Saar gedag.

Je liefh. Moeder.

(Oom Gerrit was jarenlang organist van de Gereformeerde Kerk van Gouda (Turfmarkt). In 1925 was hij ook al secretaris van de knapenvereniging „Benjamin”, en hij werd later leider van de Padvinderij. Ik denk - zonder om er enig bewijs van te hebben - dat het bij een Padvinderkamp in 1950 of 1951 met hem verkeerd ging, zoals men verder in dit Deel II kunt lezen.

Vader kon lang niet zo goed (en mooi) spelen als oom Gerrit, die les gehad had van de heer De Man, organist van de St. Jan. Thuis hadden we een serafientje, maar dat was voor mij genoeg om van jongs af een liefde voor psalmgezang op te wekken, wat ook alleen maar genade van God is.)

## IC



329

(Ik werd dus zes in November 1948, en was in September bij juffrouw Belgraver begonnen op „het lesje”, voor twee middagen per week, een uurtje direct nadat ik (met Arie) van de kleuterschool terugkwam. Ik leerde daar „lezen, schrijven, rekenen” zoals het versje gaat, en ik genoot alles wat ik daar leerde, in het klasgebouw van de eerste klas dat apart van de Oranjeschool stond, in de hoek van het terrein. Ik was ook een van de oudsten in de „bovenste klas” van de kleuterschool, en hoe dat een invloed had op mijn opvoeding, kan ik niet bepalen. Ik weet wel dat ik al gauw kon lezen, en met de Kerstopvoering in December 1948 had ik geen moeite met het uit het hoofd declameren van Lucas 2:8-20 „En daar waren herders in diezelfde landstreek....enz.”, tot bij „gelijk tot hen gesproken was”. Daarvoor kreeg ik toen van mijn ouders een Nieuwe Testamentje „Voor het goede opzeggen”. Niet een nieuwe, maar Vader's oude met een nieuwe band – zeker gedaan bij de binderij van Samsom. Het was in de Statenvertaling, maar

ik was er blij mee. Lang na onze emigratie is dat boekje ergens eens door waterschade onbruikbaar geworden. Ook leerde ik heel gauw typen, (met twee vingers!) vóórdat ik goed kon schrijven.

Bij de foto hierboven staat in de fotoalbum „Najaar 1948” maar ik denk dat dit foutief is. Het was zeker 1949 (of misschien zelfs 1950). Dat schooljaar (1948/49) kon ik immers niet al zo'n dik boek lezen! Opa en Oma Siebel kwamen ons soms per auto bezoeken, met Nelleke, die in November 1935 geboren was en dus niet zoveel ouder dan ik. Soms werden we naar een banketbakkerij bij het begin van de Stationstraat gestuurd, om een cake en wat gebakjes te gaan kopen; Nelleke wist wel wat lekker was. De leesbibliothek in Gebouw Concordia was verder, vlakbij onze kerk, en we moesten dus heen en terug over de brug. Tot ons vertrek uit Alphen heb ik daar veel boeken uitgeleend en verslonden, onder andere de hele serie van Karl May – over het Opperhoofd

<sup>327</sup> Psalm 4 vers 4b, berijmd. Oma kende grote delen van het psalmboek uit het hoofd.

<sup>328</sup> Dit is een hele mooie brief van Oma met het doel om Vader's steun in te winnen.

<sup>329</sup> Met tante Nelleke, voor St. Jozeph, op weg terug van de bibliotheek in Gebouw Concordia, genomen door de heer van Elk, een straatfotograaf, de vader van Guido die later met mij op de Oranjeschool zat.

Winnitou, Old Shatterhand, Old Surehand en de Llano Estacado (in Texas). Die Duitse jeugdlectuur over het Wilde Westen van de VSA was in Nederlands vertaald, en de boeken waren populair. Ook las ik „Robinson Crusoe” en de boeken van Louwrens Penning over Suid-Afrika.

Op deze foto kan men zien dat ik „hoge schoenen” moest dragen, omdat ik erge platte voeten had (en heb) en ook niet eens klompen mocht (of kon) dragen. Als een dorpeling gaf ik niet om die klompen; er waren maar een paar kinderen die op de Oranjeschool kwamen met klompen aan. Ik was wel bij voetspecialisten in die tijd, en steunzolen moest ik ook gebruiken in de hoge schoenen. Ik was erg trots op het mooie donkerblauwe jak dat Moeder voor me gemaakt had.

Thuis hadden we een boekenkast vol met een aantal interessante boeken: „Untergang des Abendlandes” en „De Hel in Rusland” stonden er, en ook „Bartje” en „Sil de Strandjutter”, maar ik denk dat ik dié boeken toen niet las. Moeder’s meisjesboeken stonden er ook allemaal, zoals „Lies en Loek op de H.B.S”, „Lies en Loek Verloofd”, „Moedertje Meg” (vertaald uit Engels), „Toch een stadskind” (dat ze gekregen had na haar terugkeer van Voorburg naar Rotterdam), „Lachebekje”, „Wilde Jo”, „Muisje”, en „Kinderland” (gekregen van Truus en Bep op 5-5-’33). Vader’s kinderboeken stonden er ook: „Kees in Engeland”, „Dik Trom”, „Een Jongensleven”, „Van twee zusjes en drie broertjes” en „De bengels op reis” (met Th. A de Raadt, 5 Januari 1926’ voorin geschreven) en nog ongeveer een dozijn andere boeken, die ik wel las. Dan waren er Moeder’s schoolboeken van de H.B.S., over Vaderlandsche Geschiedenis, Aardrijkskunde, Nederlandse Taal, „Dietsche Dichten” en drie Franse taalboeken, en ook een (oud) Duits woordenboekje.

Vader was niet op een MULO of een H.B.S. geweest, maar had bij de Goudse Ambachtschool een vierjarige handelskursus voltooid, met een getuigschrift voor „machineschrijven”. Hij kon heel goed voorlezen, en las Arie en mij wel eens een dik boek door, van begin tot einde. Een boek waarvan hij zelf ook erg genoot was „Jody en het hertenjong”, het Nederlands van “The Yearling” door Marjorie Kinnon Rawlings. We gebruikten aan tafel eerst de kinderbijbels van W.G. van den Hulst en later de twee delen van Anne de Vries, die „meer gereformeerd waren”. Daarin was het verhaal van de schipbreuk van Paulus natuurlijk populair als er (vooral voor Arie) iets voorgelezen moest worden.

Mijn slaapkamer(tje) was aan de voorkant van het huis, met twee hoekramen. Die van Arie was aan de achterkant en had een raam half boven het dak van de garage („schuur” in het huurcontract). Onze ouders hadden hun slaapkamer aan de voorkant van het huis, en de (logeer) slaapkamer aan de achterkant van het huis was even groot en had een terras (naar het westen). Die kamers hadden ingebouwde wastafels en voldoende ingebouwde kasten, onze kamertjes hadden kasten met een deur. Tussen de grote slaapkamers was een steile trap naar de zolder (zonder plafond), met een deur ervoor. Op de overloop boven was er een aansluiting voor gas en een klein ingebouwd wastafeltje. De WC was beneden, naast de voordeur die aan de zijkant van het huis was; onder de wenteltrap was er een trap naar de kelder (voor aardappals en steenkool). Er was grint naast het huis, van het trottoir af tot bij de garagedeuren, en een lage heg tussen ons en de familie Huijssoon. Beneden was er natuurlijk een voorkamer en een huis-kamer, met schuifdeuren ertussen, ieder met een schoorsteenmantel. De keuken (met gootsteen en gasfornuis) was onder Arie’s kamer; onder mijn kamer was er een extra deel van de voorkamer. Andere huizen (nl. 15, 17, 19, 21. Enz.) hadden dat niet, dat waren gewone „rijhuizen”. Vanuit de bijkeuken kon men (a) naar de achtertuin maar ook (b) naar de garage, die we gebruikten en ook verhuurden.)



(uitgereikt op 1 Juli 1929.)



C

Woensdag 6 April, '49.

Lieve Theo en Saar,

'k Wil jelui laten weten namens Dien Kaars dat Jan<sup>330</sup> is geopereerd j.l. Zondag aan een blindedarm. Ze had 't zoo volhandig en vroeg 't mij jelui te schrijven, toen ik naar hem vroeg. Annie had 't aan Mien verteld. Hij maakt 't heel goed, heeft geen koorts, maar heeft een paar nare dagen gehad. Hij mag al even opzitten voor eventuele trombose.

Gisteren is Mien haar oude vriendin getrouwd, Jaan Kempkes. Je zult er wel van ophooren maar 't heeft gemoeten, en ze gaan op een klein plaatsje wonen in 't noorden van 't land. Hij is t.b.c. leider en ze gaan een rusthuis beginnen. Hij verstaat geen ambacht. De oude lui hebben er veel verdriet over, hun eenigste dochter en dan op zoo'n manier trouwen, daar ze met alles zoo op de hoogte was. Laten we de staf er niet over breken, maar medelijden met haar hebben.

Tusschen al z'n werk door is 't voor Jan „rust een weinig”. Wat is de mensch, zoo ziek en zoo gezond.

Vader Kaars maakt 't ook wel. Hij mag 7 uren op per dag en rustig leven.<sup>331</sup>

Maandag is de uitvoering van de Mattheus

Passion, zien we Theo nog?<sup>333</sup> 't Schrijven gaat me tegenwoordig niet zoo makkelijk meer af. 't Is net als 't loopen, onevenwichtig. Maar onze gezondheid is goed en hoop voor jelui allen 't zelfde.

Weest allen den Heere bevolen.

Je liefhebbende Moeder.

WOENSDAG 9 MAART 1949.

Gouwenaars in Zuid-Afrika (7)

## Goudse geuren in de Kaap

### De Domburg's hielden poffertjesfuif

hun zeggen moet het er geroken hebben als vroeger bij de kraam van v. d. Steen op de Kattensingel.

Door de radio beluisterden ze de speciale uitzending voor Afrika over het grote gebeuren in het vaderland en ze hebben meegezongen met de enthousiaste menigte op de Dam. Maar bij de tonen van het Wilhelmus hebben ze zich op de

DEZE KEER wil ik iets vertellen over een Goudse, Bep Domburg—de Raadt en haar man Andries, afkomstig uit Bodegraven.

Andries Domburg stapte de 4de Maart 1947 in Durban aan wal als militair der Prinses Irene Brigade en werd in Pretoria gedomobiliseerd. Hij kreeg een verblijfsvergunning en vestigde zich in Ladybrand in de Vrijstaat om samen met een compagnon een vleeswarenfabriek op te zetten, waarvoor hij de machinerieën uit Holland had meegebracht.

Zes maanden later arriveerde Bep. Door de overal heersende woningnood was het hun onmogelijk een huis te vinden en ze moesten zich tevredenstellen met een paar kamers in een „loesehuis”.

De eerste tijd was moeilijk, zoals voor de meeste emigranten. De mening die vele mensen in Holland hebben, dat men in dit rijke land onmiddellijk een goed bestaan kan hebben en in een grote auto rondrijden, is volkomen onjuist. Om iets te bereiken moet er hard gewerkt en aan menige teleurstelling en tegenslag het hoofd geboden worden. Zoals Bep schrijft: „Je moet eerst kruipen om te leren lopen”.

En deze „kruiperperiode” was voor hen niet plezierig. De fabriek moest worden gesloten door gebrek aan kapitaal en moeilijkheden met de medewerkers en de pogingen om opnieuw te beginnen mislukten.

Andries was dus al zeer in z'n schik, dat hij een baan kreeg bij een slagerij in Maseru, waar hij belast werd met het maken van „sausages”.

### De kans

Maseru is de hoofdstad van Betsotoland, een klein dorp, dat bestaat uit een postkantoor, een stuk of tien winkels en wat huizen. Er wonen 30.000 zwarten en 700 blanken. De blanken zijn voornamelijk Engelse gouvernementsambtenaren, die niet gauw buitenlanders in hun kleine gemeenschap opnemen. Wat zullen deze twee Hollanders vaak aan het gezellige Goudse hebben gedacht!

lippen gebeten om hun ontmoeting te verbergen. Op z'n moment wordt zo sterk de verbondenheid gevoeld met het eigen volk, 6000 mijl weg, maar zo dichtbij in gedachten.

Na afloop was er achter in de tuin „groot vuurwerk”.

„Een paar maanden geleden hebben de Domburg's eindelijk een eigen huis gekregen. De fabriek gaat goed vooruit en Andries werkt er met veel plezier. De eerste moeilijke tijd is voorbij en ze hebben het nu best naar hun zin in zonnig Zuid-Afrika.

NELY BOKHOVEN—VAN VLIET.



Bep en Andries Domburg-de Raadt.

332

<sup>330</sup> Dien was de vrouw van Jan Kaars, die al in het Proloog genoemd is; Annie was zijn zuster. Jan had de slagerij op de hoek van de Westhaven en de Noodgodsteeg, tegenover het Postkantoor, van zijn vader overgenomen.

<sup>331</sup> In de zomer van 1962 was ons gezin bij de (oude) meneer en mevrouw Kaars op bezoek, die toen nog met een ongetrouwde jongere broer van Jan op de Ridder van Catsweg in Gouda woonden.

<sup>332</sup> Dit artikel (vervolg op de volgende bladzij) in de Goudsche Courant werd natuurlijk overal door de achtergeblevenen **u i t g e s p e l d** om uit te pluizen hoe het **w e r k e l i j k** ging met hun kinderen, die misschien wel eens wat achterhielden in hun eigen brieven.... Dat weet ik uit ondervinding.

<sup>333</sup> Het was Vader's gewoonte om in Gouda hiernaar te gaan luisteren — maar niet noodwendig ieder jaar. Me ten van deze uitvoeringen reed Vader eens mee met een echtpaar van de familie Samsom.



Gelukkig was hun verblijf in Maseru niet van lange duur. Ze kregen al gauw „de kans“, die bijna ieder hier krijgt, die bereid is flink te werken.

Een firma uit Aliwal North bood Andries een betrekking aan als bedrijfsleider in een nieuw opgerichte vleeswarenfabriek. Wat waren ze blij de „rimboe“ te kunnen verlaten!

Aliwal North is een aardig stadje in het Noordelijk gedeelte van de Kaap. Het heeft mooie parken en geasfalteerde wegen. In de nabijheid zijn warmwaterbronnen met genezende kracht, waardoor het stadje een centrum is geworden voor zieken, vreemdelingen en vakantiegeers.

Dit jaar heerst er in die streek een grote droogte, evenals in de Vrijstaat. Er is vrijwel geen regen gevallen en de zomer, die de regen moet brengen, is bijna voorbij. Al het gras is verdord, de bloemen zijn verbrand en de grond is keihard. De Oranjerivier is zo goed als uitgedroogd, men kan er pootje badend doorheen lopen. Het drinkwater was gerantsoeneerd tot één uur per dag en dan was het nog vreselijk vuil. Gelukkig is er een paar dagen geleden regen gevallen in Besoetoeland, wat enige verbetering in de toestand heeft gebracht, maar het water blijft nog schaars.

### Als bij v. d. Steen

Aliwal North telt nogal wat Hollanders, zodat Bep en Andries zich daar al heel gauw thuis voelden. De kroningsfeesten hebben ze intens meegeleefd. De driekleur prikte als een draperie om de erker, daar er natuurlijk geen verdieping is om de vlag te laten wapperen.

Op 31 Augustus organiseerden vijf Hollandse families een poffertjesfeest. Volgens



335



336



334



339



337

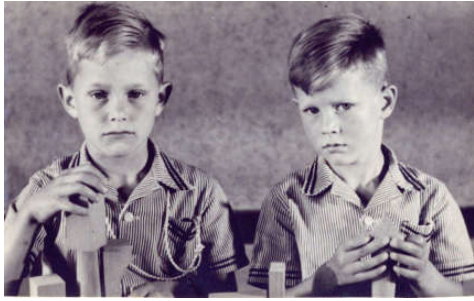
<sup>334</sup> Juni 1949, op een Zondagmiddagwandeling naar Gouwsluis, bij de Citosa-halte, met een klasgenoot van Arie, Jaap, de zoon van meester Streefkerk, die op het Hazeveld woonde, een paar huizen om de hoek van ons huis af.

<sup>335</sup> April 1949 in Voorburg op bezoek bij oom Kees en tante Aat van Kooten en Jacqueline, Anton, Bas en Beppie.

<sup>336</sup> Mei 1949 met de fiets bij Waarder, met oom Joop en tante Thil Schoo en Willy, en ook tante Mien de Raadt.

<sup>337</sup> Op 29 Juni 1949, bij de kersenboomgaarden bij Bunnik. We gingen toen ook naar het Belgisch Monument.

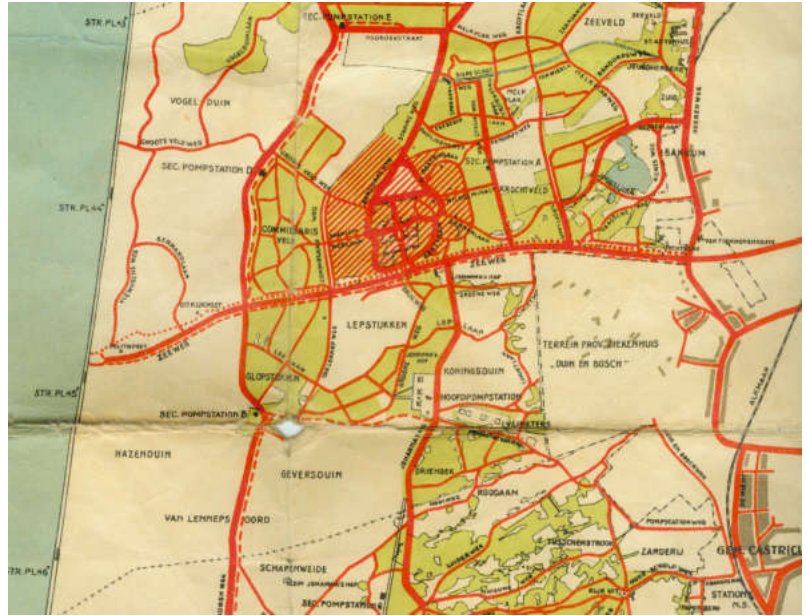




naam *J. A. de Raadt*

Uw verlof is vastgesteld van  
 1 t/m *13 Aug.* 19*49*  
 t/m 19  
 snipperdagen *3 Opvelden voor 5 Nov.* ondertekening  
 reeds opgenomen dagen  
 19

N.S. 19495 II



338

**(In 1949 en 1950 gingen we als gezin naar Castricum / Bakkum met vakantie, de tweede keer samen met tante Bep Baas. Foto's uit die tijd volgen. Zo leerde ik Nederland wat kennen.)**



340



341



<sup>339</sup> Juni 1949, bij het oude bruggehoofd te Gouwsluis; Moeder nam de foto.

<sup>338</sup> Een deel van de „Wandelkaart Wijk aan Zee — Egmond” van het Provinciaal Waterleidingsbedrijf van Noord-holland. Mijn ouders hadden ieder een „Vergunning tot het betreden van de wegen en paden in de duinterreinen.”

<sup>340</sup> Augustus 1949 bij de brug op de Jetjeslaan bij de Karpervijver bij Bakkum, met oom Aart en tante Elly Siebel.

<sup>341</sup> Augustus 1949 op het strand bij Bergen aan Zee, met Opa en Oma de Raadt, oom Joop en tante Thil en Willy.





342



343



344



## CII

Den Heer Officier van Justitie aan de  
Arrondissementsrechtsbank Bijzondere Strafkamer,  
Zeestraat 57B, Den Haag.

Gouda, 7 October 1949.

Ondergeteekende, onschuldig gearresteerd door het M.G. te Gouda in de maand Mei 1945, heeft zich tot z.e. den minister van justitie gewend, op wiens departement hy verwezen werd naar de afd. van dit departement, Karel van Bylandlaan 1/8, Den Haag.

Daar heeft men hem meegedeeld daar, zoo hy rehabilitatie verlangde, hiervoor een speciale wet zou moeten gemaakt worden, dat echter schadevergoeding na onderzoek zou kunnen uitbetaald worden.

Uit dien hoofde heeft ondergeteekende zich in een missive tot Z. Exc. gewend met verzoek een wet waarin rehabilitatie geregeld wordt, te willen ontwerpen.

Zoo lang deze er nog niet is, heeft ondergeteekende aan Z.Exc. verzocht hem schadeloos te willen stellen. Allereerst voor terugbetaling van de boete groot f 500. Voorts andere kosten zooals vermeld in zijn missive van 22 Sept., j.l., eventueel nader aan te vullen.

Zoudt U kunnen en willen beginnen de boete van f 500 al vast terug te betalen? Ik ben om het geld verlegen.

J. de Raadt. Burgvlietkade 52 te Gouda.

Zie ook brief van den zoon G. de Raadt dd. heden.

<sup>342</sup> September 1949 bij Rhenen, met Opa op de draaimolen in het speelpark bij Ouwehands Dierenpark.

<sup>343</sup> September 1949 met Opa en zijn Renault 4, ook bij Ouwehands Dierenpark in Rhenen. Oma kwam niet mee.

<sup>344</sup> September 1949, met Opa op een uitzichttoren over de rivier (Lek?)

### CIII

J. de Raadt, Burgvlietkade 52, Gouda.

Den Haag, 11 October 1949.

In antwoord op Uw schrijven d.d. 7 October 1949 bericht ik U dat U geenszins ten onrechte in bewaring zijt geweest. Uit Uw dossier blijkt duidelijk van collaboratie.<sup>345</sup>

Ik kan dan ook geen termen vinden aan Uw verzoek tot teruggave der door U betaalde boete te voldoen.

De Officier van Justitie.

Van Voorst tot Voorst.<sup>346</sup>

### CIV

Zon-dag 13 Nov. 1949

lieve moeder! vind uw het fijn in  
enschede? de trein doet het zo goed! Aart zeg  
of u nog aan uw werk bent hij heeft  
het hoofd. ik vind u wel ik heb het  
prijdelig. Eelm. op school van de hoop met van een jonk  
vrijheid. dat kind heeft mis een paar dek hoof. voor op  
op. hoe. hij van heel mooi. ik heb een heel mooi huis je maakt  
zon-dag. van de blak. ken. el mijn zue. van zijn weg. dat p. ik. je op. na  
weg. te ook haast. on. van ik heb hij. na. geen. Ruzie. meer. met. Aart

Veel Zoen. -jes. ook Van Ton. 16  
Bep. en va. der. en. jaap. en. Aart

Zon-dag 13 Nov. 1949

Elly Siebel  
Vroesen-laan 39  
De Rover-dam  
Brother-dam

(Omdat mijn broer Arie en ik nog steeds veel met elkaar vchten in onze prille jaren, kreeg Moeder een zenuwinstorting van ons vchten,

en ging naar Enschede, waar tante Coks en oom

Albert na hun terugkomst uit Bandoeng waren gaan wonen en hij een tandarts-practijk kocht. Links is mijn brief aan Moeder van 13 November 1949, met de betekenisvolle zinsnede: „ik heb bijna geen Ruzie meer met Aart”. Het kan ook zijn dat dit bezoek voor Moeder nodig was (want tante Coks verwachtte een baby) of na haar (vroeg) miskraam die ze aan huis had – waar ik natuurlijk véél later pas van hoorde. Naar zeggen was het een zusje, waarvan Vader de foetus in de achtertuin begroef. Moeder viel ook eens van de (ronde) trap in ons huis, en had een hevige pijn vanwege een van haar „double jointed” knieën (= voetbalknie), die ik van haar heb.

Drie weken later schreef ik een Sinterklaaskaart (rechts) naar tante Elly Siebel in Rotterdam, en wel namens ons hele gezin! Toen was ik nét overgezet naar de tweede klas. Deze schrijfprouwen van mij geven een aanduiding van hoe gauw men in Nederland toen al leerde om aan elkaar te schrijven (met lopend schrift), in tegenstelling met wat ik later in Suid-Afrika en in Canada onder-vond met onze kinderen en kleinkinderen. Wat dat betreft, is het peil van opvoeding er niet op vooruitgegaan in de afgelopen zeventig jaar!)

<sup>345</sup> Hoe dit bepaald werd door deze baron is onbekend. Er was immers geen Tribunaal gehouden!

<sup>346</sup> Luitenant-Generaal H.F.M. Baron van Voorst tot Voorst (1886-1971), tot de dag van de capitulatie Chef van de Staf der Afdeling Landmacht bij het Algemeen Hoofdkwartier, was een krijgsgevangene geweest in de oorlog. Hij kreeg eervol ontslag op 1 December 1945 en werd toen Militair Raadsheer bij het Bijzonder Gerechtshof.



**Sch** | Dit bijlet bij betaling meebrengen

**GEMEENTE ALPHEN AAN DEN RIJN**  
**AANSLAGBIJLET SCHOOLGELD**

De gemeente-ontvanger nodigt U uit de hieronder vermelde aanslag te voldoen vóór of op de vervaldagen, zoals op dit bijlet is aangegeven. Bij niet-tijdige betaling kan, ingevolge de wet, tot vervolging moeten worden overgegaan. De gemeente-ontvanger, **J. VAN DER LAKE**

Schoolgeldjaar: **SEP 1948 - SEP 1949**  
Dagtekening: **28 FEB 1951**  
Eerste vervaldag: **31 MEI 1951**  
Laatste vervaldag: **31 JUL 1951**

**BETAALGEGEGENHEID:**  
a. naar storting of overschot op postrekening 1498 ten name der gemeente-ontvanger van Alphen aan den Rijn.  
b. ten kantore van de gemeente-ontvanger op Dinsdag, Woensdag, Donderdag en Vrijdag van 10 tot 12 uur.

Aantal betalingstermijnen: zie kolom 5.  
De vervaldag van de eerste termijn is hiernaast vermeld; de volgende termijnen vervallen telkens een maand later; op de laatste vervaldag moet de aanslag geheel zijn voldaan.  
Bij betaling per giro te vermelden:  
1e. het schoolgeldjaar;  
2e. het woneid („schoolgeld”);  
3e. het artikel van het katholicisme op dit bijlet onzijdig  voorkomt.

**DIENT**  
Gemeentebestuur van Alphen aan den Rijn

Volgsnummer 1101/22  
De gemeente-ontvanger

Alphen aan den Rijn 27 II 1951

| betaald op       | bedrag     | vervolgkosten | kasboek-nr | handtekening     |
|------------------|------------|---------------|------------|------------------|
| <i>Opmerking</i> | <i>115</i> |               |            | <i>Opmerking</i> |

| Soort van het order-wij * | Bedrag per leerling | Aantal leerlingen | aan- of afkorting * | Telling van de aanslag |
|---------------------------|---------------------|-------------------|---------------------|------------------------|
| 014                       | 13.50               | 1                 | 1                   | 1,13                   |

Art. 118

Th. A. de Haadt  
Van Dijkstraat 13  
Alphen aan den Rijn

\*\* A = openb. gew.  
B = openb. n.l.  
C = lage, gew. l.  
D = hgt. n.l.  
\*) Niet inrekenbaar omdat meer dan 12 maanden verlopen.

347

CV

Ministerie van Justitie.

7 December 1949.

Naar aanleiding van uw request dd. 16 September 1949, houdende verzoek om U te herstellen in de rechten, waarvan U werd ontzet bij voorwaardelijke buitenvervolginstelling vanwege de Procureur-Fiscaal bij het Bijzonder Gerechtshof te 's-Gravenhage van 30 December 1946, deel ik U mede, dat ik geen aanleiding kan vinden om het verzochte herstel in rechten te verlenen.

De Minister van Justitie, Namens de Minister, De Secretaris-Generaal. (get. J.C. Tenking.)

Corr. eensluitend afschrift: De Chef van de Secretarie (W.H.J.C. van Geesel.)

(In een brief van 13 December 1949 werd de „Hoge Autoriteit bedoeld in het Koninklijk Besluit van 23 December 1944” ook in kennis gesteld van de beslissing van 7 December 1949 hierboven, alles zonder de beloofde Tribunaal. Dit was dus het einde van Opas's oppositie, zou men zeggen. Maar in 1956 was er nog een slepende kwestie over een radio die in Augustus 1944 door Westminister Radio aan een terugkerende Duitse luitenant verkocht en zelfs betaald was, maar door „Operation Market” en de spoorwegstaking die erop volgde, blijkbaar niet in Duitsland aangekomen was. Die Mof had lef en eiste zijn geld terug. (Deze papieren zag ik ook in 2010 bij CABR.)

<sup>347</sup> Ik ging natuurlijk naar een Christelijke school. Omdat sinds 1917 in Nederland Openbare en Christelijke scholen financieel gelijkgesteld waren, werd „Schoolgeld” door de Gemeente geïnd; zie de C voor bijzonder lager onderwijs. Ik had een bijzonder goede school! Extra geld werd geïncasseerd bij de kerken met de „Unie-Collecte”.

## CVI

Lieve Theo en Saar,

Gouda, 31 Januari 1950.

Hoe maken jelui 't met de kou? Men rijd hier vol op de Breevaart met Friesche Vlag in top en muziek er bij al is 't nog zoo koud. Wat is 't des morgens vroeg vreselijk naar, men moet oppassen z'n humeur niet te verliezen en te denken ieder heeft 't koud en er zijn zoovelen die alles missen. Laten we toch niet ondankbaar zijn. We hadden zoo lang zulk malsch weer. Men dacht we sukkelen zoo 't Voorjaar in. Maar dat is ook voor alles niet goed.

Vader zit de kou ook in de botten, hij is niet zoo fit. Maar wien ook, met de zomer leeft men weer op. Hoe is 't met Jaapje, wat sneu dat hij weer geholpen moet worden.<sup>348</sup> Men is er toch mee achteruit? Wat leest hij lief in de courant, en Aartje heeft zeker weer roode koontjes van de kou? Verzorg ze maar goed, want wien z'n lijf bewaart, bewaart geen rotte appelen.

Tot ziens, schik maar zoo goed als kwaad.

Gode bevelen,

je liefh. Moe.

## CVII



(Op 10 Mei 1950 kwam Heidi Straüli uit Zwitserland (die ook een verpleegster was) een paar dagen logeren bij ons. Moeder had haar vriendin sinds Augustus 1939 niet gezien. We gingen haar natuurlijk de korenmolen „De Eendracht” bij Gouwsluis laten zien, en de dijk langs de Gouwe. Ze stuurde ons later meer dan eens (Zwiterse) chocola, en daarvoor moest dan wat doeanegeld betaald worden.

Jaap de Raadt Ps 143-7

Leer mij den rechten weg betreden,  
 mijn leven in uwe dienst besteden.  
 Gij zijt mijn God, wat zijt mijn hand;  
 uwe goede geest bestuur mijn schreden  
 en voere mij in een effen land.

(◀Links is een voorbeeld (een dictee) van mijn handschrift, spelling, taal en kennis van een psalmversje (Psalm 143:7) op de Oranjeschool, waarbij Moeder de datum 7 Juni 1950 schreef in het plak-boek. Zo schreef ik al in de laatste maand van de tweede klas, bij juffrouw van der Pol.)

<sup>348</sup> De eerste keer waren mijn mangelen **geknipt** en daarvoor was ik in het van Iterson ziekenhuis in Gouda; een jaar later werden ze **verwijderd** en dat werd gedaan in het St. Jozef ziekenhuis op de Graaf Florislaan in Gouda. Alphen aan den Rijn had in die tijd geen ziekenhuis. Ik kan me Opa's bezoek aan mij in St. Jozef herinneren.



(De garage naast ons huis bij van Dijkstraat 13, Alphen een den Rijn, werd door mijn ouders (onder)verhuurd aan dr. Jongebreur, die de schoolarts was, net om de hoek van ons woonde (op het Hazeveld) en geen garage bij zijn huis had. Hij reed eerst een (vooroorlogse) DKW die veel rookte, en daarna een nieuwe Jowett Javelin, en die auto kon ook n t bij de stoep en onze voordeur voorbij, de garage binnen- en uitrijden. In die „werkplaats” (zoals genoemd in het huurcontract) stonden mijn ouders’ fietsen, en ook de tweedehands damesfiets met 28” banden die ik met mijn zevende verjaardag kreeg van Opa en Oma Siebel. Ik moest dus nog wat groeien en dan leren fietsen met blokken op de trappers. Misschien wel daarom werd mijn fiets die winter door Vader „gevorderd” voor een van zijn hobby’s.

Hij had bij Rietveld (die dichtbij de watertoren woonde) een oud 75cc benzinemotortje gekocht en monteerde dat in mijn fiets. Dat werk deed hij in de garage, en hij reed ermee wel eens ergens buiten Alphen, (tegen zo’n 35 km/h, zoals een voorbijgaande automobilist hem aanduidde). Na een paar maanden verkocht hij de „hulpmotor” met winst, kocht er een nieuwe Fongers van, en toen moest alles weer van mijn fiets afgehaald worden, ook de ijzeren vellingen in het achterwiel, want de aandrijving was met een lange rubberband. In die tijd hadden we in Nederland nog geen bromfietsen, de eerste Solex en Mobilette modellen waren „fietsen-met-hulpmotor”; bromfietsen werden pas later (over)bekend. In de vroege lente van 1950 leerde ik dus fietsen met blokken, normaal in die tijd; na wat vallen en opstaan kreeg ik het gedaan om met Vader’s leiding een paar keer met hem naar Bodegraven toe te rijden, op het fietspad. Nederland was wat dat betreft (en ik later ook ervaarde) progressief; dat fietspad was helemaal apart en aan de zuidkant van de hoofdweg. In die tijd was Alphen aan de Rijn het centrum van de LAURA rit, een fietsvierdaagse, waarin „wielrijders” op vier zomerse dagen ons dorp uitreden (naar Leiden, Amsterdam, Utrecht en Rotterdam) en dan weer terugreden naar Alphen. Die mensen kwamen van overal (ook uit het buitenland) en werden bij gezinnen voor vijf nachten opgenomen (daar hadden we een logeerkamer voor!); wij hadden ook een paar fietsers (maar ik weet niet meer in welk jaar). Bij het Alphen Raadhuis kregen de deelnemers bij hun laatste terugkeer applaus en medailles.

Aan Vader’s bromfietsproject was al iets anders voorafgegaan: Hij bouwde een elektrisch „piement” van een oud draaiorgeltje dat hij ook bij Rietveld gekocht had, en op de „liefhebberijtentoonstelling” van Samsom (het woord in „Wij Varen”) uitgesteld werd in November 1949.



▲ „Wij Varen”      „Dagblad van Rijn en Gouwe” ►

stond er begrijpelijkerwijs (het kind gaat immers in de volwassene nooit verloren!) ook voor de elektrische trein, aangesloten op het lichtnet, die onvermoed zijn rondjes reed, aangedreven door een motor die vroeger de ruitenwischer van een auto in beweging bracht.

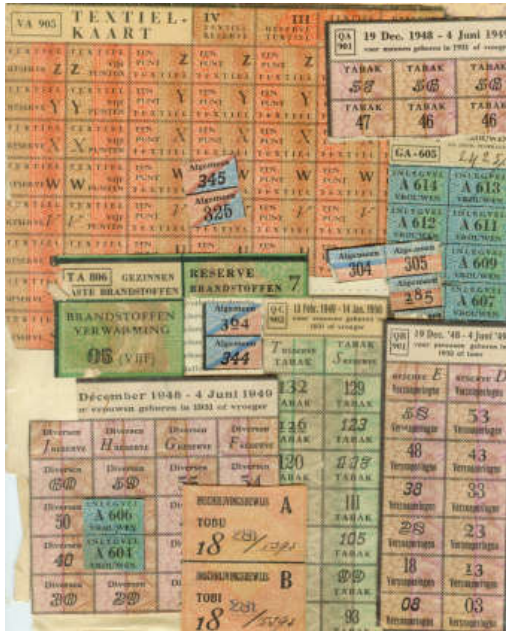
Veel aandacht trok de elektrische klok van formidabele afmetingen, zo fagericht, dat zij elk vol uur een muzieknummer ten beste kon geven. ... muziek was de attractie, daar zij werd voortgebracht door een klein automatisch draaiorgel.

Picturale kunst zag men er van veelal aard. Maar ook de resulta-

Kort daarna kocht Vader iets anders van Rietveld: Een mechanische speeldoos, bestaande uit ± 30 zinken platen, (sommigen wat beschadigd in het midden) met muziek erop, en het bij-

behorende draai-mechanisme met een sterke veer die met de hand moest opgewonden worden. Zijn idee was om dat alles in een „rookstoel” in te bouwen, zodat het vanzelf zou gaan spelen als iemand ging zitten. Dat project is nooit voltooid in Nederland; na onze emigratie is het alles ook in een doos blijven liggen, en ik heb het nog steeds (2020). De veer is helaas gebroken, helaas, zodat het nogal wat werk zou kosten om het weer aan de gang te krijgen. Er staan wat mooie versjes op die zinken platen, zoals de aria uit „Martha”, de „Blauwe Donau waltz”, het thema uit „Cavaliere Rusticana” en ook „Stille Nacht, Heilige Nacht”.

## CIX



(Geen boek over de Tweede Wereldoorlog kan zeker compleet genoemd worden zonder een plaatje van bonnen. De stukjes hiernaast zijn van het einde van de distributie – die Moeder zeker in het plakboek deed toen ze overbodig werden voor „Tabak voor vrouwen geboren in 1931 of vroeger”, „Tabak voor mannen geboren in 1931 of vroeger”, „Versnaperingen”, „Vaste brandstoffen”, „Textiel” (met „reservepunten”), „Algemeen” en dan ook het allesomvattende „Diversen”, alles op een „Inlegvel” of een „Inschrijvingsbewijs”, samen met een abracadabra van letters en nummers en geldigheidstermijnen.

Iemand die deze tijd niet bewust beleefde, (en daarbij sluit ik mijzelf in), kan eigenlijk niet begrijpen wat een absolute nachtmerrie dit geweest moet zijn, voor individuen, ambtenaren, producenten, detaillisten en zelfs voor de overheid, (en niet alleen de bezetter). In verschillende brieven had Oma reeds hierover geschreven.

## CX

<sup>349</sup>Je schreef in je brief van December (1984) over het boek van de Jong, waarin de geschiedenis van de 2<sup>e</sup> wereldoorlog behandeld wordt, en de crisisjaren daarvoor. Ik heb deze ellendige jaren bewust meegemaakt, en de armoede aan de lijve ondervonden. Ook toen werden de kleine zelfstandigen uitgewrongen als een natte dweil, werkeloosheid alom en starheid en onbegrip bij diegenen die geroepen waren te regeren. Ik zal in het kort proberen een waar verhaal te vertellen, wat in mijn geheugen is gegraveerd. Mijn Opa van Moederzijde was tuiner, en kweekte erwten, bonen en augurken, alles op de koude grond. Hij was een harde werker en wist dat hij zijn beroep uitefende bij de „gratie Gods”, dat wil zeggen hij kende zijn zwakheid als mens, maar zocht en vond de kracht van Boven. Omdat toen de dorpsbevolking vrijwel geheel van de land- en tuinbouw leefde, werd er elk voorjaar een kerkdienst uitgeschreven onder motto „Bidstond voor gewas en arbeid”. Daar werd een smeekbede gericht tot de Almachtige om zegen op het werk hunder handen en om gespaard te mogen blijven voor ramp en misoogst, hetgeen voor velen honger lijden zou betekenen.

In 1933 of 1934, in de donkerste jaren van de wereldcrisis, was ik als 8 / 9 jarige jongen veel bij Opa. Het was een vruchtbare zomer en de bonen die Opa naar de veiling stuurde waren van uitzonderlijke kwaliteit. Op een avond was ik weer bij Opa toen een tante van mij, die Opa verzorgde, met de tijding kwam dat al die bonen waren „doorgedraaid”, hetgeen betekende dat ze

<sup>349</sup> Dit is een uittreksel uit een brief van Willem de Raat uit Ter Aar, aan ons geschreven op 14 Maart 1985.

niet verkocht waren en nu aan de werkelijke vernietiging werden prijsgegeven. Nooit zal ik de reactie van de oude man op deze onheilsboodschap vergeten, omdat het zo-veel indruk op me maakte. Want hij huilde, en sprak tegen mij woorden die later profetische woorden bleken te zijn. Hij zei „Dit mogen ze niet doen, Wallam, want hiervoor zullen ze gestraft worden. Wij hebben geen recht kostbaar eten te vernietigen, wat we zelf niet kunnen laten groeien en terwijl de halve wereld honger lijdt.”

Nog een ander aspect van die tijd en de verdwazing zal ik vermelden. Er was in Holland veel te veel; boter, kaas en melk teveel, kortom, van alles te veel. De mensen hadden geen geld en konden zich geen rundvlees permitteren. Onze wakkere regeerders vonden de „goede” (?) oplossing: Aflachten van de veestapel. Om dit proces te versnellen werden daarvoor drachtige koeien, waaronder velen die een voldragen kalf droegen, gedood, want dan ruimde je er twee op. Het moederdier werd ingeblikt en het kalf doodgemaakt en daarna vernietigd. Deze methode is natuurlijk uitermate barbaars en dusdanig in strijd met het menselijk geweten, dat de slachters in het slachthuis bij ons op het dorp met afschuw hun werk deden. Maar hoe dit alles te rijmen met onze super-christelijke regering aan het hoofd, en de jaarlijks herhaalde bidstond voor gewas en arbeid? Als onze smeekbede verhoord werd en er zegen van boven kwam en we voor natuurrampen en misoogst gespaard bleven, was er te veel.

In deze tijd van onbegrijpelijke tegenstellingen van onrecht, van werkeloosheid, van armoede en vertwijfeling, spoelde uit de chaos van de volkeren een figuur omhoog, hard en genadeloos, Adolf Hitler. Met grote brutaliteit en duivels inzicht heeft hij en zijn trawanten in eerste instantie veel wantoestanden uitgebannen. Daarna werd hem macht gegeven om de volkeren van Europa in een oorlog te dompelen, die zijn weerga niet gevonden heeft. Zelf heb ik de laatste twee jaar, de donkerste ook, van deze oorlog in Duitsland als dwangarbeider doorgebracht. We waren 18 jaar oud toen we met 39 jongens uit ons dorp de 18e Juni 1943 op transport gingen, een onzekere toekomst tegemoet. Daar, onder bommen en oorlogsgeweld, met honger, slaapgebrek en vermoeidheid, heb ik begrepen wat Opa bedoeld had, toen hij sprak over „gestraft” worden. De hemel was gesloten en Europa herschepen in een poel van vuur, dood en verderf, honger en ellende, machtswellust en onderdrukking. Daar is onze jeugd gebleven met rommelende maag en angst voor de bom, die een einde aan je leven zou maken. Je schreef over mijnheer de Jong, maar bedenk dat deze boeken geschreven zijn, dat het aandeel van de Socialisten van vroeger en nu, op zijn voordeligst uitkomen. Toch werd die oorlog door de noden der tijden en uit armoede geboren, en de volgende zal door de weelde en overvloed tot aanschijn worden geroepen.....

## CXI

(Ik vraag mij soms af hóé mijn ouders en grootouders het „herstel” van de Nederlandse economie na de oorlog eigenlijk ervoeren, en grijp in mijn herinnering terug naar wat ik als kind ervan bewust was. Er werd wel bij ons thuis gepraat over Nederlandse en zelfs internationale politieke toestanden, en woelingen in de economie. Van het Amerikaanse „Marshall Plan” dat vooral in Nederland (meer als in andere landen van Europa) succes boekte, hoorde ik zeker met het vertellen van de gelijkenis van de Barmhartige Samaritaan – waarvan Moeder natuurlijk direct „Barmhartige Amerikaan” maakte, zodat Vader zich slap lachte. Omdat er een grote kuil met wat stroken beton was (van vroegere fondamente) precies tegenover ons huis, werd ik zeker verteld dat er een bombardement geweest was; misschien werd ik dat ook wel verteld toen het huis van groenteboer Treur (h/v Zaalbergstraat en van Dijkstraat) hersteld werd en Cees<sup>350</sup> niet meer achter in de schuur hoefde te wonen met zijn ouders. Dat wij niet rijk waren (zoals Opa en Oma Siebel mis-

---

<sup>350</sup> Cees Treur was iets achterlijk (Down's Syndroom?) en veel ouder dan ik. Hij werd **nooit** door iemand gepest. De laatste nachten voor onze emigratie sliepen Arie en ik bij hem op de zolder. De groentezaak van Treur werd





351

schien?) besefte ik wel, maar van het feit dat Opa en Oma de Raadt eigenlijk „zonder vermogen” waren (zoals ik dat thans weet en in dit boek staat) wist ik absoluut niets. Opa de Raadt had immers een auto!

Ik denk niet dat ik ooit gebrek leed of honger had omdat er geen voedsel in huis was; in mijn avondgebed baden Arie en ik wel voor de arme kindertjes in India of China, en later voor vrede in Korea, bij de 38<sup>e</sup> breedtegraad. Dat er nog soldaten vochten in Nederlands-Indië, nadat tante Coks en oom Albert al teruggekomen waren<sup>352</sup>, wist ik ook; we hadden op Prinsjesdag in 1949 over de radio naar koning-

in Juliana's Troonrede geluisterd; Moeder had er een kranteknippsel van in het Plakboek. Ik wist dat er een nieuwe regering was met minister-president Drees en een minister Lieftinck, die de belastingen wilde verhogen (waar Opa Siebel helemaal niet van hield, zei hij!). Ik wist dat mijn ouders en al mijn grootouders Anti-Revolutionair stemden, maar ik had natuurlijk (nog) geen besef wat dat alles betekende, en waar wij als gezin precies inpasten tussen de twee uitersten van rijk en

arm. Mensen die in de Torenstraat woonden waren zeker een beetje armer dan ons<sup>354</sup>, en mensen die op het Hazeveld woonden, wel, die waren natuurlijk wel wat rijker dan ons, redeneerde ik soms in die tijd.<sup>355</sup> Veel dingen waren immers nog op de bon, dat begon pas makkelijker te worden in 1949. Wij aten thuis nooit wittebrood maar alleen tarwebrood, alleen margarine en geen roomboter, en alleen 20+ kaas maar geen volvette kaas:

#### VAN ONZE MILITAIREN

Van onze militairen in Indonesië zijn de berichten alle gunstig op één uitzondering na, n.l. dat van Tijs Rombouts. Deze ligt in het hospitaal te Medan en was volgens bericht van de afdelingsleider ernstig ziek. Intussen heeft Tijs zelf alweer een briefje geschreven, waarin hij zijn aanvankelijk herstel meldt. Dit schrijven kostte Tijs echter nog grote inspanning, maar hij wilde zelf toch zo graag even bedanken voor het Kerstpakket. In het hospital hadden ze samen een goede Kerstviering. Gelukkig Tijs, dat je mocht ervaren dat ook in moeilijke, donkere dagen het kerstfeest gevierd kan worden. Zelfs zijn we ons dan soms meer de grote betekenis van de komst van de Verlosser bewust. Van harte volledig herstel gewenst en een behouden thuiskomst!

Diek van Hemessen vraagt alle personeelsleden hartelijk te danken voor het Kerstpakket, dat keurig overkwam en een blijde verrassing was. De inhoud viel bijzonder in de smaak.  
De eerste Kerstmacht stond Dick

op wacht. Als het dan maar waarlijk Kerstmacht is.  
Henk Hesseling zendt hartelijke groeten uit Tijpsjoeng tussen Batavia en Bandoeng. Hij wenst allen een goed 1950 en hoopt spoedig in ons midden te zijn. Nu, dat hopen wij ook.  
Bertus van 't Hart laat allen hartelijke groeten en zendt z'n Nieuwjaarswens vanuit Bandoeng. Hij vertelt genanteerd van een ontspanningsavond o.l.v. Hans Kaart, die het zonder de beroemde kraai moest doen, daar de eerste overleden en de tweede zwaar ziek geworden was. Bert genoot van de echt Hollandse humor. In het gebied rondom Bandoeng heeft men de rust nog niet kunnen handhaven. Houd goede moed, Bert. Wederkerig een gezegend jaar 1950 gewenst!

G. Abbenhuis is aan de vooravond van zijn vertrek in Bandoeng. Over enkele dagen, schrijft hij op 9 Januari 1950, aanvaard ik de thuisreis. We nemen dus aan, dat Abbenhuis, die 19 Januari van Tandjong-Prjoek hoopt te vertrekken, nu onderweg is. Abbenhuis neemt de gelegenheid waar om allen hartelijk te danken

voor de steun en het meeleven in de afgelopen jaren ontvangen.  
C. Dirkzwager heeft het pakket ook prachtig op tijd en in goede welstand ontvangen. Hij is vol lof over de prima verpakking, waardoor alles onbeschadigd overkwam. (Stoekt die pluim op de hoed, Expeditiemannen!). In Maart hoopt Cor thuis te varen en in de zomer ziet hij zichzelf weer op de oude plaats in z'n eigen vak.  
Maar eerst heeft Cor nog z'n aandeel in de ontvangst van Prins Bernhard.

*Militairen in Nederland:*  
Joop Stapper hoopt eind Januari 1950 af te zwerven. Hij dankt hartelijk voor het pakket en wenst allen een gezegend jaar.  
Astrian van Egmond is op reis naar de West met de „Karel Doorman”, die zulk hoog gezelschap aan boord heeft. Vele van de thuisblijvers zullen wel jaloeers zijn op onze stoere matroos, die zo'n prachtige reis maakt. Maar deze buitenkans is hem van harte gegund!  
Behouden vaart!  
Wedergekeerde militair, gedemobiliseerd, uit Indonesië: J. Dekker.

353

**Roomboter en 40+ en volvette kaas moest uitgevoerd worden (naar Engeland?) want dan kreeg Nederland er geld voor, en dat hadden we nodig omdat er nog een oorlog was in Nederlands-Indië.**

later overgenomen door een broer van Rie van den Bosch, (Moeder's hulp in de huishouding, één dag per week voor de was) die van Gouwsluis af kwam en pas na onze emigratie trouwde met Daniël Zuyderduyn uit Katwijk.

<sup>351</sup> Overgenomen van bladzij 27 uit het boek van Verkleij en Habermehl, ook getroffen op 18 Maart 1945.

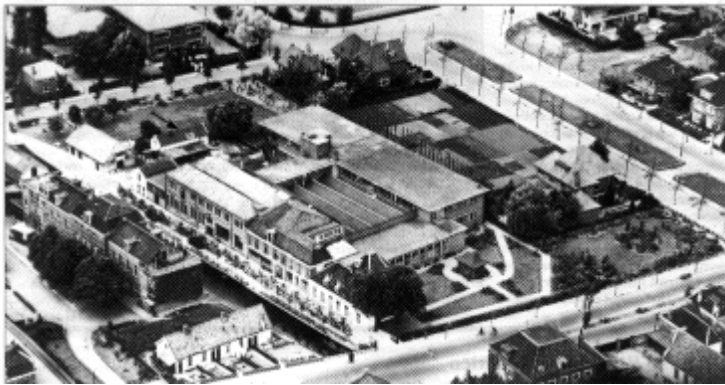
<sup>352</sup> In de herfst van 1948 was ik met Moeder met de bus van Maarsse & Kroon naar Schiphol gegaan om hen en Herman te ontmoeten, maar we waren te laat, want Opa en Oma Siebel hadden ze al opgehaald en meegenomen.

<sup>353</sup> Bladzij 7, No. 20, van „Wij Varen, Orgaan voor allen die bij N. Samsom N.V. werkzaam zijn”, Januari 1950,

<sup>354</sup> Moeder had het wel eens over „Torenstraatpubliek”, maar de ramen van mijn klas waren aan dié kant van de school, en ik had een makker met wie ik wel eens meeding na school, en hij ook naar ons huis. Tegen Moeder zei hij eens: „Me moeder zegt as je poepe mot dan kom je maar naar huis”. (Veel later nog wel door haar herhaald!)

<sup>355</sup> Architect Piet Groenhart, die met vrouw en gezin te van Dijkstraat 9 woonde, had een zwarte Ford Prefect, maar dat huis stond op de hoek van het Hazeveld. Dr. Henk van Kooten had een Morris 8 (of 10) voor zijn praktijk. Later was er iemand op de hoek van de Zaalbergstraat die een lichtgroene kleine Panhard had, en nog later kocht iemand in het midden van de van Dijkstraat een Volkswagenen.

Voor vlees aten we alleen maar gehaktbakken, en ik haalde „een kilo geschrapte kleintjes” voor aardappelen. Als een tube tandpasta leeggedrukt was, ging ik bij (oom) Jaap van Wijk een andere kopen, die ik alleen maar kreeg als ik een lege tube terugbracht. Niemand in onze straat had een auto; er stond wel eens een vrachtauto ’s nachts geparkeerd vlakbij Treur, met een P op de nummerplaat, en dat betekende de provincie Limburg. De moeder van de chauffeur van die vrachtauto woonde daar, werd aan mij verteld.(!) Iedereen liep of fietste, en dan hadden we ook de trein en de busdiensten. Heel veel later, in een Nieuwsbrief van de Nederlandse Ambassade in Pretoria, las ik dat de Nederlandse bevolking de gezondste in de hele wereld was, met de langste kans om oud te worden. ... (Misschien wel daarom.) Maar ik wist ook dat sommige mensen in Alphen naar de Verenigde Staten wilde emigreren. Vlakbij ons op nummer 19 woonde een gezin waarvan de jongens (die niet op de Oranjeschool waren) mij dat vertelden. Op nummer 17 woonde „oma” de Groot, die een zoon in Suid-Afrika had, al van vóór de oorlog af, en toen de Duitsers kwamen, was hij opgeroepen geweest door het Nederlandse leger. Maar hij was niet naar Engeland gegaan (naar de troepen van Prins Bernhard) en toen hij in 1949 weer voet aan wal stapte in Nederland, kreeg hij een grote boete. Van de NSB wist ik niks, maar wel iets van de Russen die weer oorlog wilde maken, en dat waren de mensen die de Christenen zo vervolgd hadden en nog steeds vervolgden. Of Vader een „goed” werk had of niet, wist ik natuurlijk niet, maar wel dat hij



356

elke middag naar huis kwam en ook op Zaterdag en Zondag thuis was; dat we als gezin altijd naar de kerk gingen – en toen ik zo’n acht was, ging ik ook met Vader naar de avonddienst. Daar was soms een dominee met een militair uniform op de preekstoel, en ik was ook eens met een avonddienst in de Aula van de MULO, net achter Samsom. De kerkeraad wilde in die buurt een nieuwe kerk te gaan bouwen - wat ook later gebeurd is; men begon de Salvatorikerkerk te bouwen net vóór onze emigratie.

Daarvoor was er een bouwfonds, ik zag wel eens de catechisant die iedere week kwam om geld te collecteren. Ik kende maar weinig mensen van andere kerken – tante Bep Baas en de Groenharts waren Hervormd, de burens aan de overkant hadden een slagerij en waren Rooms, en we wisten van een familie Donker uit de Visserstraat, die Christelijk Gereformeerd waren (en donkere kleren droegen op weg naar hun kerk, maar ik weet niet eens waar die was.) Met tante Bep Baas gingen we naar Kerst- en Paaszangdiensten in de Hervormde Kerk. Ook was ik eens bij een dienst van de „Vergadering” in de Raadhuisstraat tussen onze kerk en de brug. Misschien was dat wel

omdat Vader’s neven en nichten en hun gezinnen in dat „lokaal” kerkten. Ik ging nooit naar een „zondagschool” toe (want onze kerk had dat niet), maar twee jaar later, toen Arie de Juliana-Kleuterschool voltooid had, werd hij toegelaten om in datzelfde gebouw naar een (Hervormde?) zondagschool te gaan.)



357

<sup>356</sup> Luchtfoto van het Samsom terrein – overgenomen van bl. 132 uit „De Viersprong”, Uitgave van de Stichting ‘De Vergulde Wagen’, 16e jaargang, nr. 61, November 1998. Het huis waar de familie Roos stond op het terrein, bij de pijl. Meneer Roos was een ouderling in onze kerk, en meneer Huijssoon ook. De Mulo lag aan de Stevinstraat, links boven op de luchtfoto.

<sup>357</sup> Natuurlijk ook uit Moeder’s plakboek.

## CXII

(Toen ik mijn ledikant ontgroeid was, besloten Opa en Oma Siebel dat ik het eiken kinderbed van tante Nelleke mocht overnemen. Dat had een lekkere dikke matras; Arie had toen nog een blauw ledikant. Mijn ouders hadden een lit-jumeau met drie kapokken matrassen elk, en in de logeerkamer stond een ijzeren bed, ook met kapok. Die hele kamer was gebruikt door tante Aat en oom Kees en twee kinderen (in 1944/45) en door tante Aat met vier kinderen (in 1950/51). Op de overloop kon zij misschien wel iets koken, want er was boven geen andere gasaansluiting. Een ochtend maakte Vader mij wakker en zette direct allebei de ramen van mijn slaapkamer open; hij deed hetzelfde met het enkele raam bij Arie. Het werd al koud in huis, maar hij zei dat ik me heel gauw moest aankleden en naar beneden gaan, naar Moeder. Daar waren ook alle ramen open, voor en achter, en ook het keukenraam. Het stonk naar gas in huis, en ik was misselijk en had een heel rare hoofdpijn; ik mocht naar de achtertuin toe als ik een maar eerst een groot glas melk had gedronken, zei Moeder. Arie deed hetzelfde, en na een tijdje vertelde Vader ons wat er bijna gebeurd was – als God ons niet bewaard had – en hij dankte de Here daarvoor. Het gaskraantje op de overloop stond niet op AF, maar op een helemaal andere stand, met andere woorden op een héééél klein pitje, zonder dat er een vlam was. (Hoe dat gekomen was, wist hij niet, en wij ook niet, want we speelden daar nooit.) Gelukkig was Vader zelf wakker geworden met een misselijke mond en hoofdpijn, en kon hij Moeder en ons allebei wakker krijgen. Hij vertelde toen dat zoiets soms wel meer gebeurde, en dat sommige mensen doodgingen omdat ze niet wakker konden worden. Wij moesten die morgen gedurig en veel melk drinken, en we gingen pas ná het middageten naar school. We mochten daar niets vertellen van wat er gebeurd was, dat werd zo'n beetje een familiegeheim, dat ik hier, na meer dan zeventig jaar, voor het eerst aan de grote klok hang.)

## CXIII

(Waarmee speelde ik als kind? Wat deed ik na school? Wat waren mijn belangstellingen - omdat Oma mij als kleuter zo zoet had zitten spelen met blokken? Ik had lang niet zoveel speelgoed dan mijn kinderen en kleinkinderen ooit gehad hebben. Er was niets plastieks bij, en niets electrisch of electronisch; wel hout en staal en papier. Ik kreeg (van mijn ooms Aart en Bas die al getrouwd waren, via Opa en Oma Siebel?) wat oude vooroorlogse Dinky Toys (autotjes) die het nog goed deden. Op mijn verlanglijstje stond wel eens een Schuco artikel; dat waren Duitse autotjes waarvan de veer opgewonden moest worden; er was er ook een die stopte als je er van boven op blies. Dat was het toppunt van technologie! Met een Sinterklaas - of mijn verjaardag? - kreeg ik eens van Opa en Oma Siebel een Schuco autotje, maar helaas niet dat luxe model. Ik kreeg ook een oud stel Meccano; „made in England” stond er op. Dat stapeltje ijzeren staafjes, schroefjes en moertjes vond ik heel mooi, en ik heb er heel veel uren mee gespeeld. Uit dezelfde Bilthovense bron kregen



Arie en ik ook samen een „pakhuis met bijbehoren”, en dat paste mooi met het „vervoersbedrijf” dat we al hadden. Na onze emigratie kreeg onze neef ◀ Ronald Siebel er ook eentje, toen hij in 1954 acht werd. Later kreeg ik een Schaubeck postzegelalbum (1936?), met wat zegels er in – en hierin plakte ik heel gauw alles wat ik ook al kon bemachtigen, zelfs tot in mijn volwassen jaren toe. Dit werd toen aangevuld door een véél oudere postzegelalbum van Opa de Raadt, die hij zelf in Duitsland gekocht had in 1901. Die twee albums waren drietalig, boven iedere bladzij stond de naam van het koninkrijk of de republiek of kolonie of eilandje in Frans (links), Duits (midden) en Engels (rechts); het Duits was natuurlijk in grotere letters. Zo leerde ik van mijn speelgoed, terwijl ik toen zeker al aardrijkskunde op school had. Bui-

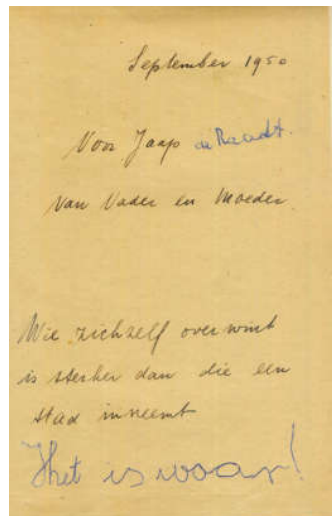
ten speelde ik met anderen „Ik verklaar de oorlog aan ... ” op het Hazeveld, vóór dr. Jongebreur.



En in de winter speelden de wat oudere jongens „ijssie piepen” bij de stinkende gassloot tussen de Conradstraat en de spoorlijn. Daar heb ik niet aan deelgenomen, maar wel gekeken. Er was ook een spelletje waarbij men de zwavelpuntjes van een paar lucifers in het gat van een sleutel stopte, er dan een spijker instak, en een touwtje gebruikte tussen de spijkerkop en de sleutelkop. Die spijker werd dan ergens tegen iets hard gestoot, zodat het ontplofte met een grote knal. Voor dat kattedwaad”(?) was ik zeker nog wel te jong met ons vertrek uit Alphen in de zomer van 1952.

Maar ik las en schreef graag, en kreeg boeken en mijn eerste balpennen met mijn verjaardag (in 1948?). Het was een gele plastic BIC, en het duurde niet lang voordat het begon te lekken en weggegooid moest worden. Dat was jammer, vond ik: Was er helemaal geen manier om andere inkt in die pen te stoppen? Onze potloden werden allemaal gebruikt tot er maar een heel klein stompje van over was; onze schriften moesten helemaal volgeschreven worden (zonder een wijde kantlijn) en ja, papier was niet iets om zomaar weg te gooien. Ik gebruikte op school al gauw een kroontjespen met inkt in een pot in de bank. Er was ook een platte pen zonder kroontje. Ik kreeg meestal boeken voor mijn verjaardag, onder andere een boek met de titel „Wie Wat Waar voor de

Jeugd” en een jaar later een ander boek met dezelfde naam, want het was een jaarboek, met allerhande nieuwe interessante artikelen, die ik verslond met mijn ogen. Ook kregen en lasen we de boeken van W.G. van de Hulst; niet alleen de lange serie voor kleine kinderen maar ook die voor wat oudere kinderen, zoals „Jaap Holm en z’n vrienden”, „Thijs en Thor” en „Peerke en z’n kameraden”, en in September 1950, toen ik niet meer zo erg op mijn nagels ◀ beet, van mijn ouders „In ’t Kraaiennest” waarbij zij een bijbeltekst schreef, waarop ik toen reageerde, iets om mij altijd over te laten denken! En we lasen thuis „Voor de Jeugd”, een maandelijks kindertijdschrift bij Voorhoe-



En dan was er een verjaarskalender met o.a. het volgende versje voor de maand van Maart:

‘t Is een-en-twintig Maart, de lente  
 Is weer eens jarig voor een keer.  
 En, zeldzaam in ons mooie landje,  
 Het is verrukk’lijk voorjaarsweer.  
 Ook vrouwtje Piggelmee is jarig,  
 Zij luist’ren samen naar de zee.  
 En drinken buiten, met een koekje,  
 Een lekk’re kop Van Nelle’s Thee.)



ve in Den Haag uitgegeven werd en gratis aan de personeelsleden van Samsom werd gegeven voor gebruik door hun kroost. Andere boeken van Voorhoeve kregen we ook. Na onze emigratie moest ik een abonnement op „Voor de Jeugd” uitnemen, tot het einde van 1954 door tante Mien in Gouda betaald. Toen was ik er uitgegroeid; Arie had er weinig belangstelling voor. In 1955 kwam een Nederlands stripverhaal-tijdschrift over Daan Durf, een vernederlandste Buck Rogers.

Ik zou wel een hele lijst van de boeken van mijn jeugd kunnen schrijven, want ik heb de meesten nog, meegesjouwd van kontinent naar kontinent. We hadden dus de rijmverhalen van Piggelmee en Tureluur, van de bonnen van Van Nelle's koffie en thee, maar niet de serie van „In-de Soete Suikerbol”. Ik kreeg een boek door Maarten Toonder, over heer Bommel en Tom Poes. Ik had een boek over de geschiedenis van de KLM, ook met zegels er in, en eentje over Veilig Verkeer. En we spaarden op de Oranjeschool, door de Rijkspostspaarbank. Die RPS gaf eens een mooie kaart met plaats voor zegels van Neerlands „Zingende Torens” en „Malende Molens”. Daarmee leerde ik Vaderlandse Geschiedenis en Aardrijkskunde, want alleen maar door geregeld te sparen kreeg je één zegel per maand, en zo wist ik dat de toren van de Grote Kerk in Delft maar één meter lager reikt dan de Dom in Utrecht met z'n 110 meter, en hoe om te onderscheiden tussen een korenmolen en een poldermolen, en niet alleen omdat ze helemaal iets anders doen. Het volgende jaar gaf de RPS een boekje uit met de naam „De Reddingsboot komt!” en dat had mooie plaatjes en een spannend verhaal over een Zweeds schip dat strandde voor de kust van Texel. Gelukkig had het een goed einde, zonder ongevallen. De leuze van de RPS was „Sparen maakt van centen guldens, en met guldens kan je wat doen!” Ik wist natuurlijk helemaal niet dat mijn spaarrekening aan het eind van 1946 al leeggemaakt was (zoals beschreven in Deel II) en ik weet nu nog niet wat er met het saldo op mijn RPS spaarbankboekje gebeurde met onze emigratie. Maar ... ik weet wél dat Vader z'n Girorekening nummer 321405 sloot op 4 Juli 1952, zonder om een saldo na te laten in Nederland. Misschien was alles wel nodig voor de kosten van de overtocht, inclusief ..... mijn boeken!

#### CXIV

Lieve Theo,

Gouda, 20/6.1950.

Ziehier hoe bij mijn thuiskomst gereageerd werd: „Ben je bij Theo geweest?” „Ja.” „Ach, dat kind, .... die hééft geen auto .... Je steekt hem er de oogen maar mee uit...”<sup>358</sup> „Moet ik dan bij hem vandaan blijven als ik te Alphen moet zijn?” .... Geen antwoord..... „Maar dat kiiiind!” Ja, wat moet ik daar nu van zeggen? Niets zeggen is 't beste.

Ik weet Theo, dat een mensch ook gelukkig kan zijn en vrede kan hebben van binnen zonder auto. En dat ik, als ik bij jou kom mét een auto, ik jouw vrede niet verstoort..... Is het niet zoo?..... En dus aannemen voor kennisgeving.

Een Moeder is altijd meer moeder dan echtgenoot. En daar houd ik dus maar rekening mee. ....

Jij gaat ook nog eens achter dat stuurtje. Wanneer kan dat? Ik kan me zelf vrijwel altijd vrij maken. Zeg jij het maar. Dan ga jij achter 't stuur en Saar naast je en ik met de jongens achterin. En dan af en toe omwisselen.

Dan gaan we weer naar Ouwehands, dieren .... speeltuín.<sup>359</sup> Weet je nog wel? Wat vonden jullie het fijnste van den heelen dag? De speeltuin!

M.h.g. Vader.

<sup>358</sup> Opa kocht deze auto (een zwarte Volkswagen, een van de eersten in Gouda) waarschijnlijk op naam van Westminster Radio. Ik herinner me dit specifieke bezoek aan Alphen aan den Rijn. Een maand eerder, met Pinksteren, was ons gezin naar oom Albert en tante Coks in Enschede geweest - met Opa's Renaultje.

<sup>359</sup> Dubbel onderstreept. Dit bezoek aan Ouwehands Dierentuin bij Rhenen was in September 1949 geweest.

Lieve jongen,

Burgvlietkade 52, Gouda, 23 Juni 1950.



360

De brief heb ik gelezen welke je ons gisterenmorgen zond. Hij kwam toen Va nog niet beneden was dus had ik al de tijd om hem te lezen. Teregt had ik gezegd daar ik niet wist dat Va naar je toe was. Je moet die auto niet laten zien aan die jongen; 't steekt zoo de oogen uit. Daar had Vader niet aan gedacht, daarom schreef hij je<sup>361</sup>. Ik had niets op die auto gezegd. Vader is niet meer te overreden geweest. Ik houd niet van 'n auto, dat is er uit gegaan, doordat Vader er zoo veel van houd. Overal komt die auto bij, en ik vind dat niet zo voornaam. Ik weet je bent niet jaloersch erop maar je bent wel een auto-jongen. De korte tijd van z'n leven laat hij daar maar van ge-

nieten, hij heeft hem toch noodig, maar 't hindert mij dat 't altijd zoo prijzig moet zijn.

Dat noemt Vader zeker curateele, ja ik ben behoudender als Vader, en ik heb wel eens tegen Gerrit gezegd: „Vader geeft zoo gemakkelijk geld uit, let er op, 't is zeker z'n leeftijd.”<sup>362</sup> Zeer zeker, dat weet ik zelf, ben ik een tegenhouder altijd geweest. Bep gaf ook zoo makkelijk geld uit, en zoo overbodig veel. Dat heb jij geloof ik niet van Saar, die rekest goed? Daarmede heb je wel zorg, maar dat behoort zoo.<sup>363</sup> We zullen er ook verantwoording van moeten doen. Ja, dat ik altijd vol zorg was en mijn lamp nooit uituiting is zoo, 't is ook heel goed daar eens aan te herinneren want 't lijkt dan wel of 't zoo hoort. En daar mag men nog wel eens op terugdenken.

Dat je je wel eens ergert aan des boozen voorspoed is te begrijpen, maar 't ontstemd zoo en je moet zelf weer goed worden. En dat is niet goed, je moet je niet ergeren, we hebben als we aan Jezus denken zoo'n goed voorbeeld, die had zelfs geen steen waar hij 't hoofd op neerlag. Laten wij daar toch veel bij leven en overal 't goede uitzien.

Dat geeft tevreden menschen en dat is heel veel waard, ook voor je gezin een voorbeeld. Ik schrijf niet makkelijk meer maar je kunt het nog wel lezen. Weest eensgezind met elkaar en zoek het goede, en weest Gode in alles bevolen met vrouw en kinderen.

Je liefhebbende Moe.

<sup>360</sup> Vader was een „auto-mens”. Deze foto werd genomen bij oom Frits en tante Bets van der Wart, in Ermelo, in de 1920's; de auto is een (zeldzame?) Wanderer Püppchen. Een van Vader's jongere zussen (Aat of Til?) staat er ook bij. Misschien nam Oma wel deze foto van een bezoek aan haar broer, maar het gezin is niet voltallig. Van Vader's ansichtkaartenalbum uit zijn jeugd weet ik dat men in die tijd wel eens met vakantie in België ging, naar Houffalize en de grotten van Hal. Hoe men met z'n allen in die kleine Wanderer paste, weet ik niet.

<sup>361</sup> Zie ook Opa's brief over deze „woordenwisseling”. Mijn ouders kregen het dus van twee kanten.

<sup>362</sup> „Zonder vermogen”, en toch geld uitgeven?

<sup>363</sup> Toen Moeder jong was, was Opa Siebel nog niet zo welgesteld als later. Moeder herinnerde zich nog vaagweg haar jeugddagen in de Westewagenstraat, bij haar Opa Siebel (een afgetreden gesalarieerde behanger en stoffeerder) in huis, en een zekere „neef Joost” (de Blank), die later de Anglikaanse Aartbisschop van Kaapstad werd. In haar opleidingstijd in Eudokia was haar salaris weinig, naar zeggen zoiets als „zeven gulden zeven-en-tachtig en een half per maand” (*of was het per week?*), maar dat was natuurlijk plus kost en inwoning. In mijn jeugd was het Moeder die de geldzaken hanteerde, en ze deed dat goed. Eigenaardig dat Oma in deze brief haar jongste spruit nogal berispt, want over het algemeen is het zo dat jongere kinderen van een echtpaar minder verantwoordelijk zijn met geld, als gevolg van inflatie en het feit dat zij hun ouders op meer gevorderde (en dus normaalweg meer gegoede) leeftijd leerden kennen dan hun oudere broers en zusters.



## CXVI

Bilthoven, 28 Juni 1950 – Opa Siebel's 64<sup>ste</sup> verjaardag, met zes kleinkinderen: Jaap en Aart de Raadt, Ronald en Jolanda Siebel, Herman en Nelleke Borkent<sup>364</sup>. Volgens herinnering was dit een groot feest in de tuin. We gingen natuurlijk per trein naar Bilthoven. Twaalf jaar later, op Opa's 76<sup>e</sup> verjaardag (1962), was de familie weer voltallig voor een hele week samen in Hotel „De Bilderberg” bij Oosterbeek. Als oudste kleinzoon (toen al student) had ik het voorrecht om deze vorige gelegenheid in herinnering te brengen. Opa stierf minder dan een jaar later. Heel eigenaardig

dat ik bij de 64<sup>e</sup> verjaardagen was van allebei mijn grootvaders, Opa de Raadt (1947) én Opa Siebel (1950), en bij geen andere gelegenheden waar een groeefoto genomen werd!

## CXVII

(Twee items uit Moeder's plakboek.)

badpak en handdoek. brood.  
 Om acht uur zijn we terug.  
 s' <sup>yaarde Raadt</sup>  
 Ochen's om megen terug gewoont naar  
 school toe.  
 Een fles melk (kamee het liefst)  
 Een bal. af J.d.R.

voor-zit-ter: J.d.Raadt  
 M.R.  
 J.K.  
 M.J.  
 J.S.  
 C.S.  
 April 1950

▲ Dit was het lijstje met dingen om die mee te nemen voor het schoolreisje van Juli 1950, naar een zwembad in een bosmeer, ergens oost van Bilthoven. Van dat schoolreisje moesten we later een opstel schrijven; ik schreef er een met een kaart van het station Bilthoven, dat ik natuurlijk goed kende, en won de eerste prijs. In 1951 werd ik ziek en kon niet mee naar dat-zelfde zwembad toe. Ik had daarover gemurmuurd; mijn ouders zeiden dat het Gods straf was dat ik niet met het schoolreisje mee kon.

▲ Volgens dit papiertje logeerde Anton bij ons in April 1950, (Paasvakantie?) want we speelden „Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet”. (Marietje Huijssoon, Anton van Kooten, Marijke Groenhart, Jaap Streefkerk, Arie de Raadt, Cokky Streefkerk en dan „yours truly”, als voorzitter.) De historie meldt helaas niet wie de winnaar was. Zou men van dit papiertje misschien kunnen willen afleiden dat ik wel eens (of méér dan eens) de baas zou willen spelen? Als een voor-zit-ter nogal?

<sup>364</sup> Nelleke was in Enschede geboren op 10 Februari 1950.

Beste de Raadt,

Djakarta, 6 Juli 1950.

Voor alles mijn hartelijke dank voor je attentie ter gelegenheid van mijn 24ste verjaardag, let goed op dat 24, want dat is een teken van mijn steeds groeiende jaren, en de intrede binnen afzienbare tijd van de grijsheid. Dit is geen pessimisme, in het minst niet, maar die dag sloeg de schrik mij toch wel om het hart, want ik vond plotseling, dat het toch wel heel snel gaat. Maar ja dat is het leven, daar weet jij ook van.<sup>365</sup>

Het is lang geleden alweer, dat wij tennisten achter Toor,<sup>366</sup> en in mijn verbeelding zou het een jaar geleden kunnen zijn, maar die gaat onbarmhartig over alles heen en houdt nergens rekening mee, ook niet met onze gevoelens. Zo is het de Raadt, dat wij allemaal ouder worden en een groeiend verleden krijgen, wat overigens niet onprettig is, want je krijgt veel om over na te denken, vooral als je, zoals ik, ver van huis zit. Ik heb gelukkig geen last van heimwee, maar dat kan ik je wel zeggen, dat oude Alphen, waar wij zo vaak op kankeren, dat wordt een heerlijk oord, als je ver weg bent in een land van onvrede, haat en nijd, daarom waardeer het man, dat je wonen mag in eigen huis en werken mag in eigen vak. Het is goed een leven te hebben, dat vast zit aan normen en stabiel ligt op het getij van het alledaagse.

Je zult de krant wel alle dagen met de nodige belangstelling lezen als een gezeten burger na de dagelijkse arbeid, en dan kom je het nodige tegen. Je zult zo wel het een en ander weten van Indië en de toestand hier. Het is hier niet te best, ondanks het optimisme van velen in Nederland, helaas is het nu eenmaal gebeurd en moet deze staat het nu verder alleen doen, maar als je mij vraagt waar het heen gaat, dan zou ik zeggen, dat het alle kanten opgaat behalve de goede<sup>367</sup>. Het ergste is, dat het best anders zou kunnen, maar deze staat kan de weelde nog niet verdragen en zij hebben niet genoeg krachten, die het bestuur aankunnen, dit feit gevoegd bij het oosterse fanatisme, levert het totaal op van een grote chaos op ieder terrein. Toch en ondanks alles wens ik dit land een behouden vaart toe, omdat het zo mooi is en de bevolking met zijn cultuur geen ondergang verdient.

Maar dit alles te overwegen levert geen betere stemming, en nu is er dan nog de kwestie Korea bij gekomen. Volgens de officiële berichten zullen wij er niet bij betrokken worden, maar ik weet niet in hoeverre wij dat geloven mogen, wij zijn tenslotte nog steeds geallieerden en dat mag niet vergeten worden. Het gaat daar niet goed jammer genoeg. Afgezien van het feit of wij daar eventueel heengezonden zouden worden, is het nog de vraag in hoeverre deze toestand onze terugkeer zal vertragen. Wij moeten er het beste van hopen natuurlijk, maar toch het geeft veel te denken en het is geen verlichting van zorgen en zorgjes, maar de hele wereld is vol zorg en dus is het billijk dat een ieder er wat van draagt.

Ik heb mijn verjaardag voor het grootste deel gevierd bij vrienden hier in de stad, dat was heel gezellig en gaf meer het idee van thuis te zijn, dan in het kamp, waar we liggen, niet dat dat kamp nu zo beroerd is, maar ja je weet misschien wel iets van de soldatensamenleving en die is nu meestal niet het toppunt van gezelligheid. De late avond heb ik met mijn collega's doorgebracht, dat was natuurlijk lichtelijk luidruchtig, maar toch wel aardig, allen gingen heel vrolijk naar bed en er hoefden geen slachtoffers van het feest betreurd te worden, al met al een geslaagde dag dus.

En nu maar weer het nieuwe jaar in en afwachten hoe dat wordt. Ik ben er niet bang voor, ik heb een jaar van scheiding achter de rug, dat toch zijn zegeningen kent zo is het als je leven goed is en gericht op het Eeuwige, dat is niet altijd zo eenvoudig, maar er is een God, die alles leidt

<sup>365</sup> Vader was toen 37 jaar oud.

<sup>366</sup> Dit was Hotel Toor, Alphen aan den Rijn, dichtbij het station.

<sup>367</sup> Commentaar van een militair over wat er toen al in het voormalig Nederlands-Indië gebeurd was.

en stuurt in je leven.

Uit je brief maak ik op, dat je mijn brief niet hebt ontvangen, die ik schreef in antwoord op je vorige. Dat komt wel meer voor, dat brieven verloren gaan, maar daar kun je ook niets aan doen op zo'n afstand, temeer waar de Indonesiërs ook met hun vingers aan je post zitten en papier is hier een duur artikel, ook oud papier.<sup>368</sup>

Gelukkig, dat je het druk hebt in de zaak, en dat je nu met vakantie gaat binnenkort. Geniet er wel van met je vrouw en kinderen, en ontvang ook voor hen mijn hartelijke groeten.

Je J.P. Samsom.<sup>369</sup>

Aan: Den Heer Th. A. de Raadt, van Dijkstraat 13, Alphen a/d Rijn, Holland.

Afz.: Dpl. Sgt. J.P. Samsom, Leger nr. 26.07.04.160 Ost. .... Djakarta.

Datum van poststempel op Luchtpostblad „In Actieve Dienst” 7.7.50 - 8.

<https://www.tweedewereldoorlog.nl/kennis/themas/wereldwijde-schaal-conflict/nederlands-indie/> geeft de volgende inlichting: „Pas in augustus 1945 capituleert Japan en stopt de Japanse bezetting van Nederlands-Indië. Nog diezelfde maand roept Indonesië echter de onafhankelijkheid uit. Na de daarop volgende gewelddadige ‘Bersiap’-periode slaan Nederlandse troepen hard terug in ‘politieacties’. Onder internationale druk trekken de Nederlandse troepen zich eind 1949 terug uit deze dekolonisatie-oorlog. Veel inwoners van Nederlands-Indië trekken naar Nederland. Vandaag de dag kent Nederland dan ook een nog zeer actieve Indische gemeenschap.”

## CXIX

(Wij ontvingen per post een aankondiging van de opening van de Siebel-winkel in de middenstad van 's-Gravenhage op Vrijdag 28 Juli 1950, (waar later een inbraak was) getiteld „Geachte Relatie”. (Zier bij CXLVI in Deel IV.) Moeder kreeg zulke kennisgevingen soms met de letters „L.S.” in de aanhef. Ik vroeg haar eens wat dat betekende. Haar laconieke antwoord was toen: „Wel, jongen, dat betekent Lieve Saar, natuurlijk!” Moeder had een heel goed geheugen en een uniek gevoel voor humor. Ze vertelde wel eens verpleegstergrappen, zoals van de deftige dokter die bij de boerenpatient kwam en vroeg: „Hebt U nog één gehad, mevrouwjtje?” „Nee dokter, we hadden vandaag bloemkool met eten”. „En zijn de gásjes al gekomen?” „Nee dokter, die komen vanmiddag met de bus mee.” Moeder zei wel eens „dat ze de belangrijke dingen meestal vergat en de onbenullige dingen altijd herinnerde.” Als kleuter leerde ik van haar heelwat raars, bijvoorbeeld de laatste woorden van Napoleon (echt waar!) zoals ik het herinner (en niet ga vertalen!):

**Judeesierukumesandrerepozeobordelaseyneomiljeudepupplekezjeetantemee.**



## CXX

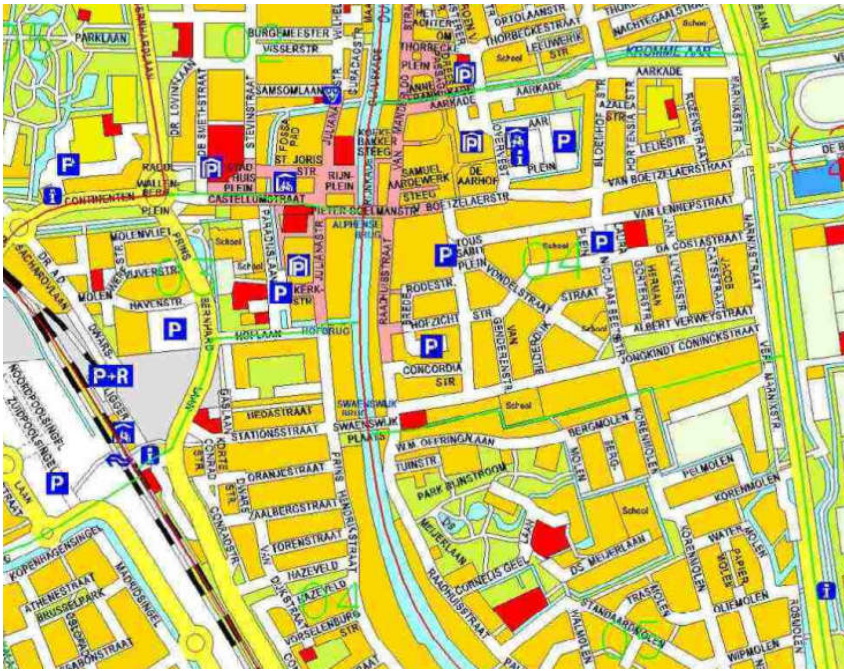
(Ik weet niet waarom dit kaartje in Moeder's plakboek staat. Ze ging zeker met Vader voor een snipperdagje naar deze grote Rotterdamse tentoonstelling die een maand lang duurde. Want er zijn ook andere paperassen over deze succesvolle „Rotterdam-Ahoy” in het plakboek.)

Want er bleef contact met de familie en vrienden, waar wij als kinderen niet altijd in deelden.)

<sup>368</sup> Zo zegt de zoon van een directeur van een uitgeverij!

<sup>369</sup> Jean Pierre Samsom was een zoon van een van de directeurs, maar niet van de heer en mevrouw N. Samsom.





(Alphen aan den Rijn was vroeger kleiner dan aangetoond is hiernaast. Zuid van het Hazelveld was er maar één straat, die toen Visserstraat heette, net zoals Van Dijkstraat, naar een vroegere burgemeester vernoemd. Het Raadhuis van Alphen (west van Burgemeester Visserpark) stond op de rand het dorp, bij het Bospark. West van de spoorlijn was er niets anders dan gras. Een schoolvriendje (Lykele Mulder) woonde op de Verlengde Aarkade nummer 14, dichtbij waar er een nieuwe weg zou komen. Dat was ook zowat buiten het dorp. Zuid van de Martha-Stichting (nu heet

het „Park Rijnstroom”) stonden er alleen maar boerderijen en fabrieken en enkele huizen langs de Rijn. Van de noordekant van Alphen wist ik niet zo veel. Dat was buiten mijn (loop)bereik. Meester Schuyl van mijn derde klas woonde in de Javastraat (of Celebesstraat?), en daar was ik eens aan huis om iets te brengen of halen. (Hij had radio-distributie, herinner ik mij.) En dan was er het splinternieuwe Avifauna, helemaal buiten de bebouwde kom. Vader's neef, ds. Wim Tom, kwam met zijn gezin naar Oudshoorn in 1948 van Sappemeer (Groningen) af, en ze woonden in de Hooftstraat. Andere familie woonden dichterbij, de neven van Vader waren Leendert van Wijk (die dichtbij Samsom woonde) en de drogist Jaap van Wijk (boven zijn zaak); Vader's nichten Adri (Mijs) en Clara (Jongenburger) woonden allebei in de Zaalbergstraat, tante Clara bij haar moeder, (Vader's) tante Bets van Wijk. Familie van Jacqueline en Anton waren er ook in Alphen; hun Opa van Kooten was een Hervormde dominee geweest, die het huwelijk van oom Kees en tante Aat bevestigd had. Een oom en tante (met de achternaam Boot<sup>370</sup>) woonden bij Gouwsluis; onze huisdokter was ook hun oom Henk, die noord van Samson woonde.)



371

Toegangskartjes.



373



374

<sup>370</sup> Deze familie bezat de scheepsbouw- en machinefabriek „De Industrie”.

<sup>371</sup> Met de Juliana-kleuterschool waren Arie en ik ook bij de openingsgelegenheid van Avifauna in 1949 geweest.





372



375



378

ANNA-KLINIEK  
VOOR ORTHOPAEDIE  
TELEF. 22641  
POSTGRO. 68280

LEIDEN, 24/9 50  
Meerzestraat 2

No. 44253 App. *Schouderb. aan croonbrug*

Wij verzoeken U beleefd zich te melden aan onze Werkplaats voor het aanmaken passen van Uw apparaat op *Woensdag 27/9* of later tusschen *11 en 10* v.m. Niet op Donderdag en Zaterdag. *EN DINSDAG*

Medegenomen dient te worden:  
Polkluskaart indien U die heeft.  
Machtiging tot betaling van Uw fonds.  
Indien U geen machtiging heeft, de helft van onderstaande kosten.  
Wanneer de verrekingskosten niet in orde zijn kunnen wij U niet helpen.  
Wij kunnen geen genoegen nemen met de mededeeling dat het fonds de machtiging heeft opgestuurd, doch dienen bij Uw komst een schriftelijk bewijs te hebben dat het fonds de kosten betaalt.  
De prijs van het apparaat bedraagt *f 13 =*  *verhem*  
nog te voldoen *f 13 =*

Deze kaart medenemen. DE ADMINISTRATEUR.

377



376

Dit zijn vakantiefoto's van 1950; ons tweede bezoek aan Bakkum/Castricum vond ik erg plezierig.

### CXXIII

(Op Donderdag 14 September 1950 ging ik voor het eerst alleen met de Citosa bus naar Gouda, om daar met tante Mien in het „Sportfondsebad” te gaan zwemmen. De nota links onder kreeg ik toen mee naar huis. De nota midden en rechts is van een andere keer uit die tijd; ik ging ook wel eens met Opa rijden in zijn nieuwe Volkswagen. „Polletje” en „Piekhaar” waren destijds bijnamen voor mijn broer Arie, naar aanleiding van het boek „Polletje Piekhaar – de avonturen van een Rotterdams straatschoffie” door Willem van Ipendaal (1935). Citosa had in die tijd een gele opleggerbus. Er waren twee bushaltes op het Hazeveld, een aan iedere kant, als een couplet van stukjes eenrichtingverkeer. Lijn 4 begon bij het station en ging met de Conradstraat tot bij het Hazeveld, en dan met de hoofdweg via Gouwsluis, Zwammerdam, Bodegraven en Reeuwijk tot in Gouda. Tante Mien haalde mij af bij een halte op de Bodegraafse Straatweg; we liepen dan „binnendoor” naar Opa en Oma's huis op de Burgvlietkade. Om bij het



<sup>373</sup> Augustus 1950, op de Alkmaarse kaasmarkt (voor de tweede keer!)

<sup>374</sup> Augustus 1950, mijn ouders en Bep Baas in de duinen bij Bakkum.

<sup>372</sup> Augustus 1950, in de duinen by Schoorl, een heel eind noord van Bakkum.

<sup>375</sup> Augustus 1950, aan de zuidekant van de sluisen van IJmuiden.

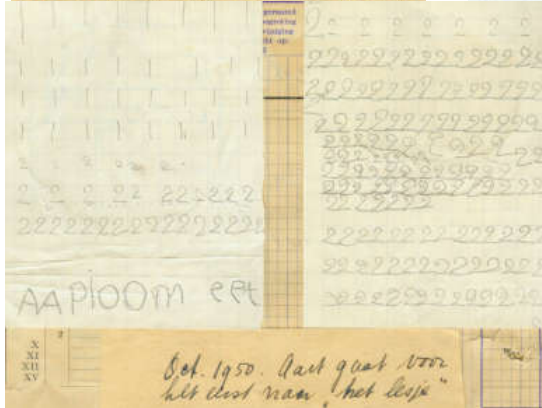
<sup>376</sup> Op weg naar huis toe, na twee weken vakantie bij Bakkum. Vader had toen al zijn nieuwe Fongers-fiets, die gekocht was by Frans van Dam op 18 Januari 1950, voor f 229,85. De kwitansie is ook in Moeder's plakboek! Moeder had een Hertenkop-fiets. (Er was in de Oranjestraat in Alphen een fabriek voor Rijnstroom-fietsen.)

<sup>377</sup> In September 1950 had Moeder een afspraak voor een special corset – voor rugproblemen.

<sup>378</sup> Toegangskaart voor het klimmen van de toren van de Waag – vanwaar men een prachtig uitzicht heeft!



zwembad te komen, moesten we door een tunneltje onder de spoorlijn lopen. Ik had nooit echt „zwemles”; er hingen wel hengels in het zwembad. Ik genoot veel van deze bezoeken aan Gouda.



◀ Arie ging in September 1950 naar „het lesje” bij juffrouw Belgraver.<sup>379</sup> Moeder noteerde zijn schrijfkunstoefening kort daarna in het Plakboek. Dat was een uitgave van Samsom met de naam „Rekening der Inkomsten en Uitgaven van de gemeente ..... voor de dienst van 1947 –” dat waarschijnlijk in 1948 weggegooid zou worden als overtoellig.

◀ Hiernaast kan men de achtergrond zien bij schrijfproeven van Arie; hij oefende met 1 en 2 en aap en oom en eet. Dat had ik ook gedaan, en ieder die dit leest, ook.

Bij het onlangse herlezen van Moeder’s plakboek (Februari 2020) ontdekte (en verstond) ik het bijschrift bij een plaatje dat Arie „voor goed gedrag” van mej. Belgraver gekregen had - van Paulus, net vóórdat het schip bij Malta aan de grond liep in Handelingen 28. Er staat een jaartal bij - 1952! Dat betekent dat Arie na voltooiing van het lesje in Juli 1951, en na de eerste paar maanden in de eerste klas in de herfst van 1951, niet (zoals met mij gebeurd was, twee jaar eerder) overgezet werd naar de tweede klas. Dat verklaarde een hele hoop dingen over onze jeugdjaren, waarvan ik vroeger alleen maar een heel klein beetje herinnerde: Wanneer werd hij overgezet? Waarom staat hij vlak voor juffrouwen Belgraver en van der Pol op de afscheidsfoto van Juli 1952? Waarom werd hij in Bethlehem en Kroonstad een half jaar vooruitgezet, terwijl ik een half jaar achteruitgezet werd? (Zo kwam ik in 1953 bij Anton in de klas en niet bij Jacqueline, met wie ik slechts 3 maanden in ouderdom verschil.) Was Arie dan misschien minder intelligent dan ik? Volstrekt niet! Integendeel; hij had in 1962 in Standerd 10 vier „onderscheidings” en ik had er in 1960 maar drie gehad. Hij slaagde zijn Universiteitscursussen allemaal, ik moest twee vakken overdoen (en mijn studie duurde dus een jaar langer). Hij kreeg een beurs voor verdere studie in Engeland, en daarna een andere beurs voor doctorale studie bij Princeton in de VSA.....

<sup>379</sup> Een broer van juffrouw Belgraver was de Goudse oor-, neus- en keelspecialist die mijn mangelen verwijderde.

Achteraf beschouwd, had ik een gelukkige jeugd, met heel veel belevenissen van vóór onze emigratie. Mijn broer Arie heeft waarschijnlijk lang niet zo veel beleefd (omdat hij er nog te jong voor was?) en heeft misschien niet veel overgehouden van zijn Nederlandse lagere school opvoeding. Waarom? Ik kreeg op de derde klas Aardrijkskunde, Geschiedenis en Kennis der Natuur, welke drie vakken volgens mij bijzonder vormend waren voor mijn besef als Nederlander. Meester Schuyl was een uitstekende verteller van verhalen over de nationale helden uit het Nederlandse verleden, en we gebruikten een Aardrijkskunde-werkboek met de naam „Ons Eigen Land” waarin we heelwat inlichting over alle 11 Nederlandse provincies stuk voor stuk ons eigen maakten - om het nooit weer te vergeten, en er waren ook kaarten over wat er in iedere streek gebeurde, hoe het vervoer ging en met welke landen er economische banden waren. Meester Schuyl leerde ons een belangrijk en pas samengesteld woord BE-NE-LUX.

*John Reardt*

|               |        |          |      |      |
|---------------|--------|----------|------|------|
| 500 Chr. R    | F 1517 | K        | 1618 | D    |
| 200 Chr. R    | 1533   | W        | 1625 | HT   |
| 700 C. O. R   | 1555   | F        | 1629 | 34   |
| 400 G. V      | 1568   | 20       | 1639 |      |
| 600 E         | 1572   | DB       | 1647 |      |
| 754 BT        | 1579   | R        | 1648 |      |
| 800 K. d. g.  |        |          |      |      |
| 810-1010 N    | 1584   | 16       | 1650 |      |
| 1096 K. T.    | 1588   | J. V.    | 1672 |      |
| 1296 F. V. T. | 1600   | S. A. N. | 1688 |      |
| 1360-1500     | 1602   | Q. I. C. | 1701 |      |
| 1500          |        |          |      |      |
| 1515          | 1609   | 1621     | 1702 | 1713 |

En dan datums die ik uit het hoofd moest leren, en wat er dat jaar precies gebeurd was, en waar.)

#### CXXIV



(Tot heel onlangs dacht ik (abuiseijk!) dat deze foto van directie en personeel genomen werd met de 25<sup>ste</sup> huwelijksherdenking van de heer Nico Samsom en zijn vrouw (née Preston). Daarvoor

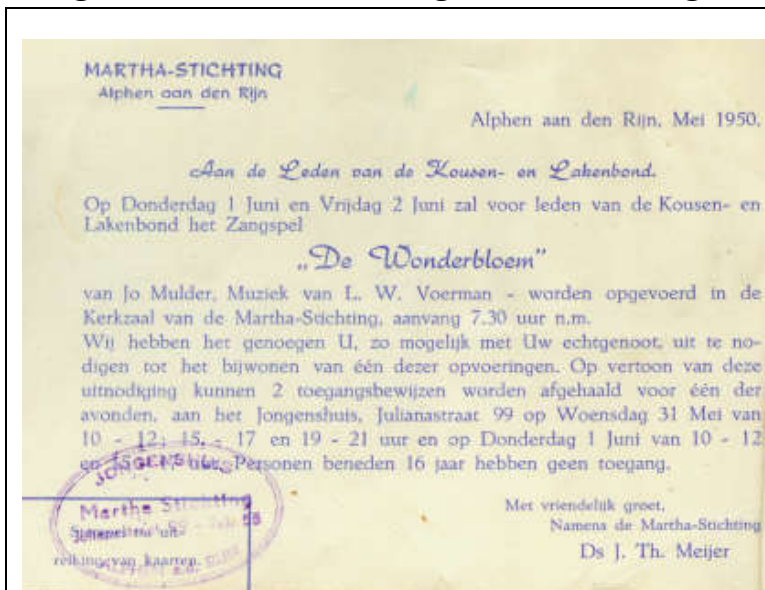


werd bij de Haagse Dierentuin een feestavond gehouden op 6 October 1950. Vader staat op de tweede rij, rechts van de pilaar op de achtergrond. Achter de coulizeen nam hij ook deel aan opvoeringen van „Scheepspraet”, de amateur-toneelgroep van Samsom. De heer A.J Roos (heel rechts, met een kaal hoofd), was de leider ervan, en een manusje van alles wat er ook al gebeurde in het bedrijf, o.a. de redactie van „Wij Varen” waarvan er een paar staan in Moeder’s plakboek.



▲ Een van de geregelde producties van „Scheepspraet”.

Programma van een uitvoering van „Arti et Religioni”.▶



◀ Aankondiging van de opvoering van een Zangspel voor de leden van de „Kousen- en Lakenbond” van de Martha-Stichting, een Hervormde stichting met tehuis voor verwaarloosde kinderen (jongens en meisjes) in Alphen, dat na jaren nu ook al lang opgeheven en afgebroken is. In „De Viersprong”, het orgaan van de Historische Vereeniging van Alphen, staan mooie artikelen over dit tehuis en zijn geschiedenis, waar nu „Park Rijnstroom” is. De Oranjeschool had geen kinderen die in de Martha-Stichting woonden. Daar was Nederland toen nog te veel „verzuild voor.”

## CXXV

(In October 1950 gingen we als gezin op bezoek bij oom Kees en tante Aat in Voorburg, eerst met de trein naar Leiden en dan verder met de Blauwe Tram. Men kon toen ook wel met de trein naar Den Haag gaan, en dan (een beetje terug) naar Voorburg. We gingen omdat het voor het laatst was: Ze gingen emigreren naar Keimoes, een plaats(je) in Suid-Afrika, waar oom Kees zou gaan werken als muzikleraar en kerkorganist. Het was een gure dag, we hadden allemaal dikke kleren aan. Oom Kees trakteerde ons door op de piano zijn nieuwste kompositie (De „Keimoes-mars”) te spelen; we zongen er allemaal uit volle borst bij: „Keimoes, Keimoes, ‘k het na jou verlang.....”)





380

Pompe van Meerdervoortstraat 13, Voorburg, 12 November 1950.

Beste Theo en Saar,

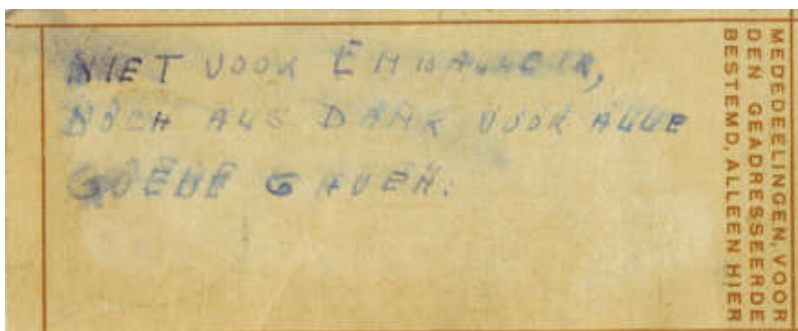
Nu wil ik jullie toch even zeer hartelijk danken voor jullie geweldige gastvrijheid om Aat en de kinderen te willen herbergen<sup>381</sup>, wanneer ik weg zal zijn. Dit heeft mij ontroert. Jullie snapt, dat er deze week zeer veel in mij om is gegaan. Toch geloof ik in deze weg; dit zal zoo moeten zijn. Moge Aat echter spoedig naar mij toe mogen komen, Heel, heel veel dank, hoor!

Waar heb ik dit aan verdiend? Jullie zult het heerlijk met elkaar hebben, dat is zeker. Jullie moet me echter toestaan iedere week ook iets aan te nemen voor slijtage, daar het voor eenige maanden zal zijn<sup>382</sup>. Ik hoop, dat ik jullie allen nog om mij heen kan hebben.<sup>383</sup>

Theo, geef Saar, die in deze dingen volkomen naast je staat, een knots van een pakkert namens mij, en jij een stevige hand.

Beste mensen, nogmaals zeer veel dank!!

Tot ziens! Kees Aat.



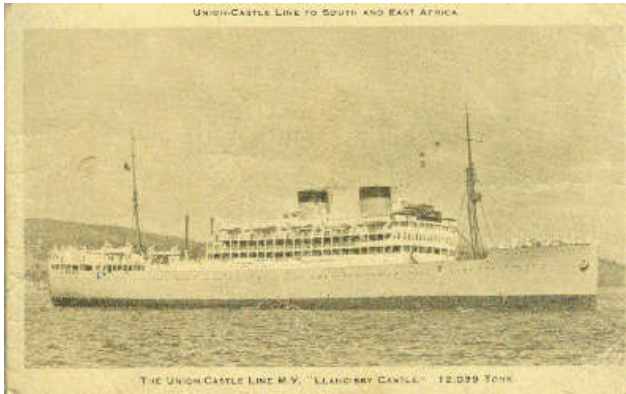
(Ik herinner me dat we een gezellige tijd hadden met dat Kerstfeest. Hierboven ▲ en ◀ ook hiernaast staat het bewijs van wat oom Kees beloofd had, ná het vertrek van de „emigranten”. Twee en zeventig gulden was in die tijd ongeveer een kwart van Vader’s netto maandsalaris, dus zeker niet te versmaden.)

<sup>380</sup> October 1950, ons laatste bezoek aan Voorburg. Een school- en buurvriendje van Jacqueline staat er ook bij.

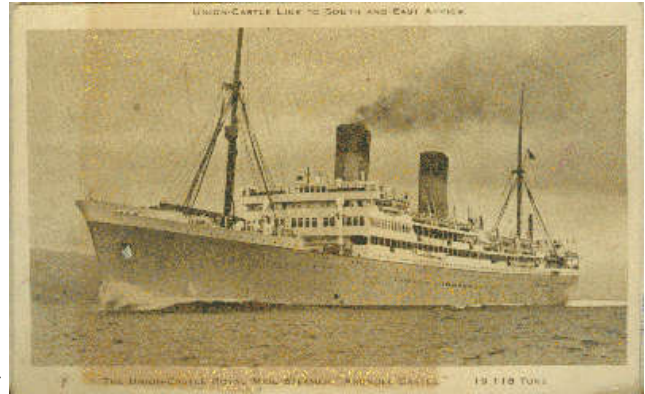
<sup>381</sup> Niet de eerste keer, gezien de evacuatie uit Voorburg in 1944 – 1945.

<sup>382</sup> Ik weet niet of oom Kees en tante Aat hiermee hun giro-rekening sloten.

<sup>383</sup> Dat dit op 12 Augustus 1952 al gebeurde, wisten oom Kees en tante Aat (en mijn ouders) toen natuurlijk niet. Of misschien wel....? Mijn vraag blijft: Wanneer precies begonnen mijn ouders over emigratie te denken?



384



**10 Januar1 1951 .V.l.n.r.: Tante Mien, Moeder, Oma, Vader, tante Aat, Opa. Voor v.l.n.r.: Anton, Bep, Arie, Bas, Jacob en Jacqueline. (en zie de baksteenreparatie naast Vader's hoofd).**

**(Bij het vertrek gaf tante Aat mij een kinderboek met de naam „Het geitje van Bertus” door H.S. van Mussendorp, waarin het verhaal begint met: „Ber-tus hup-pelt o-ver de zand-weg. Hij gaat naar de boer-de-rij van buur-man. Daar werkt de va-der van Ber-tus. Va-der is tim-mer-man.” Tante Aat wist misschien niet dat ik al láng niet meer zúlke boeken las, en al in de derde klas was, net zoals Jacqueline. Zij kwam later in Suid-Afrika mij een jaar vóór, omdat ik na aankomst in Bethlehem (en ook in Potchefstroom) met Anton in de klas kwam.)**

<sup>384</sup> Na ongeveer drie weken bij ons aan huis in Alphen aan den Rijn, vertrokken tante Aat van Kooten, Jacqueline, Anton, Bas en Bep op 11 Januari 1951 uit Southampton naar Kaapstad met de Arundel Castle (foto rechts). Oom Kees van Kooten was op 13 December 1950 al uit London vertrokken met de Llangibby Castle (foto links). Hun meubels kwamen pas aan in begin Mei te Keimoes, K.P., volgens een telegram dat op 4 Mei gestuurd werd voor Moeder's verjaardag. Er waren wel meer Nederlandse muzikleraren in de Kaapprovincide in die tijd, meestal op kleinere plaatsen.



Lieve Kinderen,

Gouda, 10 Januari 1951.

Even wil ik jelui schrijven. Je gaat nu weer aan 't opruimen en krijgt onze zak met toebehooren ook allicht weer een beurt. Is 't dat je kinderen er iets van op hun bedje hebben, hou dat dan maar; 't wordt misschien nog erg koud en zou niet graag hebben dat je daaraan terugdacht? Ik dank je voor alles aan mijn kind en kleinkindjes hebt gedaan. Ik heb daar gene gelegenheid voor en zou 't niet meer zooals jelui kunnen hebben. Mien was 6 uur thuis en had nog iets met Thilly waargenomen. Ik zal Theo Zaterdagmiddag verwachten<sup>385</sup> en hooren wanneer Saar's plan is om een dagje te komen. 't Was je zeker wat veel, maar 't was voor 't laatst?<sup>386</sup>

Zou je de lakens enz. gewassen willen sturen op mijn kosten, dan kan ik ze meteen wegleggen, 't zijn zulke groote stukken? Jaap zag er niet voordeelig uit,<sup>387</sup> denk om de epidemie die heerscht! Let goed op. Kom maar weer op adem en weest kalm. Wij maken het Gode zij dank wel. Heel veel groeten en tot ziens,

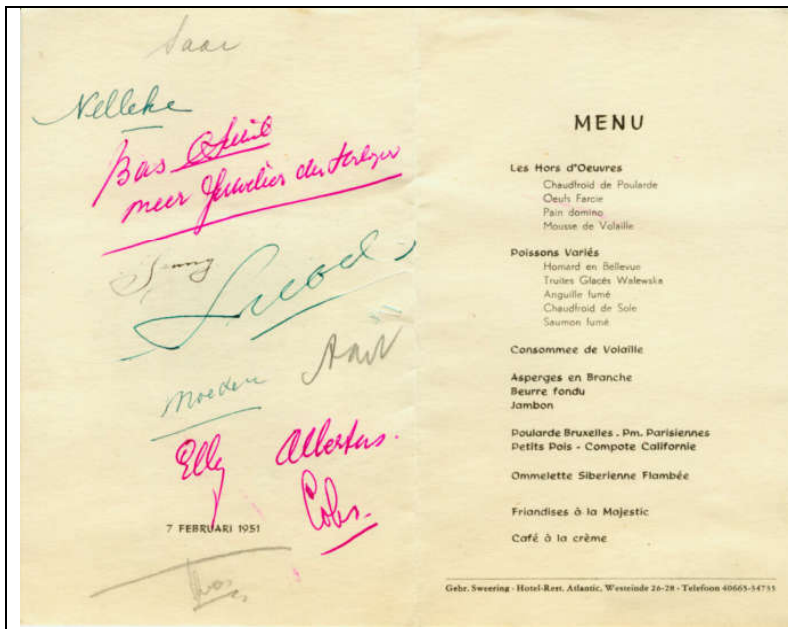
je liefh. Moe.

(In Opa's handschrift, achterop de briefkaart) De Commissie heeft Maandag beslist dat de rechtstreekse ruil van een huis Peperstraat met een Hagenaar (buiten ons om) niet kan doorgaan. Het huis blijft voor ons genoteerd. Het is goed dat ze van V. dit nu weten, want ze wilden ons maar uitschakelen. Maar wij hebben als Gouwenaars voorrang.<sup>388</sup>

P.S. Denk aan mijn tasch.

Uiverplein 11, Gouda.

## CXXVII



(Menu van het dinee ter gelegenheid de 30-jarige huwelijksherdenking van Opa en Oma Siebel, bij „De Leije” in Bilt-hoven, op 7 Februari 1951. Arie en ik waren er bij. Moeder's verhouding met haar (half)broers en (half)zussen was altijd (naar ik dat van ver af kan oordelen) heel goed. Moeder's eigen moeder, Maria Magdalena van Meerkerk (21 Maart 1891 - 16 Januari 1919) was aan de Spaanse griep gestorven, en liet Opa achter met een dochtertje van 20 maanden. Naar zeggen was Saartje een echt feeksje tegenover alle huishoudsters, tot er (als nummer 20!) eentje kwam met de naam Nel van der Dussen – waar Opa ook van hield, ..... en toen trouwde.

<sup>385</sup> Om in de zaak te werken vanwege de afwezigheid van oom Gerrit.

<sup>386</sup> Inderdaad; toen oom Kees en tante Aat met zes kinderen naar Nederland terugkeerden, was Oma al overleden.

<sup>387</sup> Kan men dat op de foto zien?

<sup>388</sup> Kort hierna verhuisden Opa en Oma naar Peperstraat 74, de straat waarin Opa geboren was. Ze woonden maar kort te Uiverplein 11, ik denk dat ik er nooit op bezoek geweest ben. Oma kon daar de trap al niet meer op.



(Van de herfst in 1950 af, en gedurende bijna heel 1951, ging Vader geregeld op Zaterdagen naar Gouda, met een geleende(?) Berini bromfiets. „Om Opa in de zaak te gaan helpen”, werd er aan Arie en mij verteld. Wij wisten natuurlijk helemaal niet dat oom Gerrit niet thuis was en met Opa bij „Westminster Radio werkte. Dat hoorden wij pas veel later: Wegens een zedenmisdrijf was oom Gerrit aangeklaagd, schuldig bevonden en veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf, die hij in de gevangenis in Scheveningen doorbracht. Dat detail ontdekte ik van een postkaart die hij met Moeder's verjaardag op 5 Mei 1951 stuurde, met de woorden: „Gerrit, Scheveningen, Deut. 33:27a.”<sup>389</sup> Ik merkte ook dat Vader bij deze foto door een straatfotograaf schreef „In Bodegraven. De beruchte (!) tochten naar Gouda, 1951.”



Na zijn terugkomst uit Scheveningen werd oom Gerrit niet meer gevraagd om orgel te spelen, en van mijn nicht Bep van Engelen-van Kooten kreeg ik eens een hele hoop papieren die zij bij SAMH in Gouda gecopieerd had, over de onsmakelijke toedracht van zaken tussen oom Gerrit en de kerkeraad, die duurde tot lang nadat Oma (in 1955) en Opa (in 1959) al overleden waren.)

**C. O. V. - BODEGRAVEN**  
**„God, Nederland en Oranje”**  
 brengt U op **DINSDAG 4 MAART** a.s. in concertzaal  
 HOTEL VAN ROSSUM, aanvang acht uur, een  
**ZUID-AFRIKA AVOND**  
 Spreker: **GERARD HOEK**  
 (Progr. leider N.C.R.V.)  
 Tevens wordt een **PRACHTIGE COLLECTIE KLEURENFILMS**  
 over **ZUID-AFRIKA** vertoond, welke aansluiten op de **JAN**  
**VAN RIEBEECK HERDENKING.**  
 Kaarten vanaf heden verkrijgbaar bij M. SCHEER, Kerkstr.;  
 P.-v. d. AKKER, Willemstraat; A. VAN KATWIJK, Spoorstraat;  
 en voor zover voorradig 's avonds aan 'de zaal.  
**Toegangsprijs 75 cent**

## CXXIX

In Moeder's plakboek staat deze kennisgeving van een vergadering, georganiseerd door de Christelijke Oranje Vereeniging (waarvan mijn ouders leden waren) te Bodegraven, en ik denk dat mijn ouders net ná die lezing, m.a.w. na Dinsdag 4 Maart 1951, begonnen te denken over emigratie. Vader kende geen Engels en wilde niet naar een Brits gemenebest toe. Bovendien gingen meestal landbouwwerknemers naar Canada, er was tussen de regeringen een overeenkomst; veel Canadezen waren immers gesneuveld en het land had immigranten nodig.

## CXXX

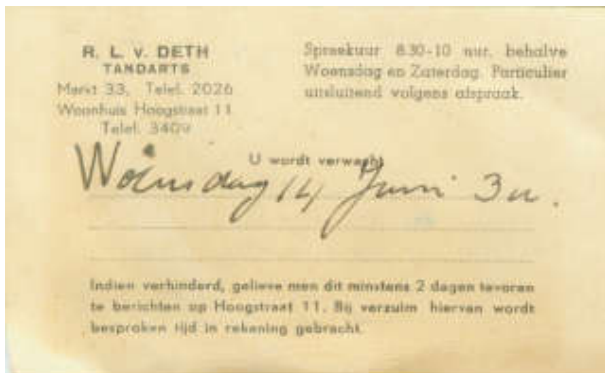
(In Mei 1951 – was het met de Pinkstervakantie(?) – werd ik door Vader en Moeder toegelaten om een paar dagen bij (oom) Piet en (tante) Guus Francken in Rotterdam te gaan logeren. Ik ging met Moeder per trein naar Gouda, en stapte daar zelf over, zodat ik bij het Maastation opgehaald werd door tante Guus. Na mijn paar dagen bracht oom Aart Siebel mij terug naar huis, op door-tocht naar Amsterdam, met zijn donker-rode Opel Kapitän, en we reden „binnendoor”, via Hazerswoude en Koudekerk. Toen ik eens naar de snelheidsmeter keek, zag dat we een fenominale spoed van 94 km/h reden. (!) Dat was een fantastische tijd geweest, maar eerst moet ik vertellen wie deze mensen waren – hoewel ik het zelf niet goed meer weet, en tante Coks ook niet. Piet Francken (geboren in 1910 in Rotterdam) was Rooms, en werkte bij de Stad Rotterdam; zijn vrouw Guus was van Zweedse afkomst en van hun staan er wat fotos in Moeder's Eudokia-fotoalbum. Hoe Moeder hen kende in haar verplegingsopleiding, blijft dus onbekend. Ze hadden geen kinderen en woonden in de Allard Piersonstraat (bij ± no. 22?).

<sup>389</sup> „De eeuwige God zij u een woning, en van onderen eeuwige armen.”

Ik werd die paar dagen verwend zoals ik nog nooit getraceerd was. Kijk maar naar de kaartjes van al de musea waar we naar toe gingen met de RET (Rotterdamse Electriche Tram)!



Veertig cent kostte het toegangsbewijs van tante Guus naar dit Museum, maar voor mijn toegang was het maar een duppie geweest!



▲ Hier is de afspraak voor Moeder's opvolgbezoek bij tandarts Roel van Deth in Gouda, een maand na haar bezoek bij Vader's schoolvriend, die dus geregeld mijn ouders' tanden verzorgde – en ik heb ook eens in zijn stoel gezeten, maar niet in 1951, want dat jaar zat ik (maar eventjes) in de stoel van tandarts Albert Borkent, in Enschede, met Hemelvaartsdag.<sup>390</sup>



▲ En Vader betaalde vijftig cent om met ons te gaan vissen, en dat deden we soms ook wel eens, o.a. in de Oude Rijn bij de Watertoren, en ook in de Gouwe bij Gouwsluis.

<sup>390</sup> Dat was toen Vader Opa's Renaultje geleend had en met ons bij oom Albert en tante Coks in Enschede op bezoek ging. Er werden toen ongelukkig geen foto's door Moeder genomen.



(Voor de zomervakantie van Augustus 1951 gingen we eerst één week naar Gelderland. Mijn ouders huurden verblijf bij het vakantieoord op een boerderij bij Hulshorst waarvan Toon van Olst de eigenaar was. We gingen met twee fietsen, en we reden ook een keer naar de markt van Nunspeet, waar ds. Wijma en zijn gezin met vakantie waren (en er een hele dikke boom stond). Met hen gingen we naar het strand van het IJsselmeer, bij de Hierdense Beek. Een andere dag kregen we bezoek van Vader's neef, ds. Gerrit Tom en zijn gezin, die uit Kampen kwamen, en Vader's nicht, tante Bertha Tom uit Hilversum, en we gingen allemaal weer naar het „strand”, waar mijn achternichten, hun tante en hun vriendinnen met zeewier om hun lichamen, zoals Neptunus en gevolg uit het water kwamen! Leden van een Meisjesvereniging uit Friesland hielden eens een groot watergevecht met andere jongelui, waaraan wij ook deelnamen. Een avond hadden we een kampvuur, bij het vroegere spoorwegstation voorbij, over de hoofdspoorlijn, bij een zand-rijge berg, en we hoorden daar het vers zingen „Bij een kampvuur, in de prairie, zingt een cowboy zacht zijn lied; van het meisje van zijn dromen, maar helaas, hij kent haar niet.”(met een refrein). Op de terugreis gingen we eerst bij Vader's „tante Bets van der Wart” op bezoek, en daarna met een open motorboot van Harderwijk af naar Amsterdam toe, schuin over het IJsselmeer heen. Dat kon in 1951 nog nét, want we zagen in de verte de grote machines en baggerboten, waar de ringdijk in aanbouw was voor de Flevopolder.)



Bij Hulshorst, Gelderland, aan het eten.



Ineke zat in mijn klas, en Dicky bij Arie. Helma zat in de klas tussen ons vieren.



Op de Nunspeetse Markt, Vader nam foto's.

(Kort daarna gingen we nog een week met vakantie. Misschien hadden mijn ouders Vader's verlof wel met opzet in tweeën gesplitst, (of er waren een paar snipperdagen bijgedaan), wetende dat dit misschien onze laatste vakantie kon zijn vanwege de emigratieplannen. Hij huurde een



vooorlogse Adler bij meneer Thomas, tegenover de Alphense watertoren. Die auto leek een beetje leek op een DKW. We gingen weer naar Gelderland, nu naar Vacantieoord „De Kakelhof” bij Beekbergen. Van daar af maakten we dagtochten naar verschillende plaatsen in de omgeving.)



**BEEKBERGEN. Vacantieoord „De Kakelhof”, Arnhemseweg 623 I, temidden van bos, hei en vennetjes, biedt U een onvergetelijke vakantie. Prima keukens. Ind. en kleine groepen Juli en Aug. f 3,75 p.d.p.p. overige maanden f 3,25 p.d.p.p. Grote groepen reductie. Ook zomerhuisjes en gezinskamers. S.v.p. postz. voor antw., vraagt prospectus.**

|   |  |   |
|---|--|---|
| 04856<br>Rijk, Rotterdam<br>HET NATIONALE PARK<br>„De Hooge Veluwe”<br>HOENDERLOO<br>DAGKAART<br>Autokaart<br>f. 1.-<br>04856 | 026347<br>Rijk, Rotterdam<br>HET NATIONALE PARK<br>„De Hooge Veluwe”<br>HOENDERLOO<br>DAGKAART<br>INZITTENDE AUTO<br>f. 0.30<br>026346 | 08140<br>Rijk, Rotterdam<br>HET NATIONALE PARK<br>„De Hooge Veluwe”<br>HOENDERLOO<br>DAGKAART<br>KINDEREN<br>f. 0.15<br>08139 |
|---|--|---|

◀ Generaal Christiaan de Wet, in Nationaal Park „De Hooge Veluwe”.



St, Hubertushof.



391

◀ „De Bedriegertjes” bij Park Rosendael.

LANDELIJK COMITÉ tot verzameling van Nederlandse Volksklederdrachten  
TOEGANGSBEWIJS TENTOONSTELLING  
PRIJS f 0.10  
103949  
z.o.z.

Nederlands Openlucht-museum, Arnhem.



303 - 100 x 100 - IV - 51  
Gemeente ARNHEM  
Belvédère  
Park Sonsbeek  
N<sup>o</sup> 005569  
Bewijs van Toegang 10ct  
De bezoekers wordt verzocht gene andere bewijzen van toegang aan te nemen dan die, welke in hunne tegenwoordigheid worden afgescheurd

▲ De toren met de naam „Belvédère”.

PARK „ROSENDAEL”  
Toegangsprijs inclusief Bel.  
Volwassene f 0.18  
Alleen geldig met controlestrook op dag van afgifte. Voor controle bezwaren. Op verlangd te komen.  
11815  
Ned. Oc. 3043

PARK „ROSENDAEL”  
Toegangsprijs inclusief Bel.  
Volwassene f 0.18  
Alleen geldig met controlestrook op dag van afgifte. Voor controle bezwaren. Op verlangd te komen.  
11814  
Ned. Oc. 3043

PARK „ROSENDAEL”  
Toegangsprijs inclusief Bel.  
Volwassene f 0.18  
Alleen geldig met controlestrook op dag van afgifte. Voor controle bezwaren. Op verlangd te komen.  
11813  
Ned. Oc. 3043

<sup>391</sup>Van die koude dag bij „De Bedriegertjes” en „De Belvédère” toren hield Moeder een blaasontsteking over.





392



393

Zoals duizenden andere Nederlanders, gingen we ook naar Schiphol, met een rondleiding en een foto. Wie staat er bijna helemaal links? En wie staan er onder de K en de L, en bij de propellor?



<sup>392</sup> In een bos ergens bij Beekbergen.

<sup>393</sup> Bovenop de toren in Park Sonsbeek, met een prachtig uitzicht over de Rijn. Maar het was koud en winderig.



CXXXII

◀(Er staat ook nog een andere foto van een vakantie(tje) van 1951 in de fotoalbum, van een rondvaart in de Rotterdamse haven, met oom Aart en tante Elly, op een van de „Spido” boten. Niet helemaal correct is dit, want oom Aart nam de foto.....

Het is achteraf heel tragisch dat het huwelijk van oom Aart en tante Elly kinderloos bleef; ik heb hele mooie herinneringen aan hen allebei, en ze waren erg goed voor ons.)

CXXXIII

Lieve kinderen,

Gouda, 12 Sept. 1951.

Gisteren ontvingen we een telegram uit Bethlehem dat Bep het leven heeft geschonken aan een zoon van 8 pond.<sup>394</sup> Alles wel, alles wel, je liefh. Ouders. *(bovenstaande in Oma's handschrift)*

Zeg Saar, bent je geheel beter? Zoo niet, dan vraag ik bij Thilly a.s. Zondag of ik komen kan, daar deze mij ook uitgenoodigd had. Want als je nog veel op bed moet liggen, is er niet zoveel aan en kan dan altijd later eens vragen of het jullie gelegen komt. Graag p. o. even antwoord want dan bel ik anders Thilly op.

Mijn h. gr. ook aan Theo en de jongens,

van jullie Mien.



CXXXIV

(In Moeder's plakboek zijn nog meer artikelen over dit Gouden Jubileum van haar school in 1951. Vader en Moeder gingen er samen naar toe, eerst in de Riviera-Hal bij Diergaarde Blijdorp, en daarna bij de H.B.S. zelf, met een serie „lessen” door oud-leraren. Hierover vertelde Moeder later dat het er grappig toeling, o.a. over hoe de oude spelling van vóór 1934 geweest was: „Nee, Saartje, zo heb ik je dat niet helemaal niet geleerd!” Tante Bep Baas paste ons thuis op. Moeder had haar H.B.S.-opleiding niet voltooid, maar was na de derde klas begonnen met een K & O (Kinderen en Opvoeding) opleiding van een jaar. Daarna ging ze in de verpleging bij Eudokia. Oom Aart voltooide de 5<sup>e</sup> klas in 1941; oom Bas vol-

tooid in Schoonhoven een opleiding voor zilversmid, en was dus niet op die H.B.S. geweest.)

<sup>394</sup> Mijn neef Nico Domburg. Mijn nicht Mien Domburg was al eerder in Aliwal-Noord geboren.



A. SIEBEL  
TEL. 2785

BILTHOVEN  
SWEELINCKLAAN 101

17/10 '51.

Lieve Theo en Saar,

In antwoord op je brief omtrent het geschenk voor Aartje, het is een lastig geval; je begrijpt dat een nieuw nogal duur zal zijn, terwijl het toch niet een blijvend geschenk zal zijn met het oog op de groei, en dus deze fiets gauw te klein zal zijn.

Ik zou dus voor willen stellen dat Theo probeert een 2<sup>e</sup> hands te koopen, die voor hem geschikt is; en nu de prijs, dat is moeilijk te bepalen maar wij dachten zoo iets van ± f 40.- of f 50.-.

En nu nog iets over de haard waarover je laatst sprak. Deze zou ik maar verkopen en het geld voor een nieuwe te gebruiken.

Doe je best en mogelijk hooren wij nog wat. Verder geen nieuws

Veel groeten van Vader, Moeder en Nelly.



395

(Voor mijn negende verjaardag kreeg ik een maand later van mijn ouders een psalmboekje in de nieuwe berijming, zoals ik dat op de Oranjeschool leerde. Voorin schreef Vadervo een verwijzing naar Psalm 143 vers 7, het mooie vers dat ik al vroeger in een dictee geschreven had, zie CVII. Wist ik toen dat dit misschien mijn allerlaatste<sup>396</sup> verjaardag in Nederland zou kunnen zijn?)

<sup>395</sup> Het kleine enveloppe links kreeg mijn broer Arie op zijn 7<sup>e</sup> verjaardag, en een fiets met 26" banden die later meening naar Zuid-Afrika. Opa Siebel schreef bijna altijd met groene inkt. De (dames)fiets die ik op mijn 7<sup>e</sup> verjaardag gekregen had, had grotere (28") banden, en ik moest eerst met houten blokken op de trappers leren fietsen. Dat deed ik met Vader op het fietspad naar Zwammerdam, via Gouwsluis. Vader bouwde in de winter van 1950/51 ook een hulpmotor in mijn fiets, maar die werd er later weer afgehaald. In Potchefstroom kreeg ik in 1955 een andere fiets, en dat was een BSA die ik tot in 1960 gebruikt heb. Een Vrijdagavond reed ik van school af naar huis toe (het was een Volspele-oefening geweest) en bemerkte dat iemand een van de buizen bijna doorgezaagd had, een ongewone manier van pesterij of vandalisme. Een tweedehands raam werd er toen bij Heidema voor gekocht, maar de fiets was natuurlijk niet meer hetzelfde.

<sup>396</sup> Op 27 November 1977 kwamen Lydia en ik met vier kinderen op Schiphol aan, en route naar Canada!